

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

2022

Jiří Trnovský

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Vnímání hlasového projevu učitele žákem

Disciple's perception of teacher's speech

Bakalářská práce

Autor: Jiří Trnovský
Studijní program: B1101 – bakalářský
Studijní obor: BMAT-ONB; Matematika se zaměřením na vzdělávání –
Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: Mgr. Markéta Levínská, Ph.D.
Oponent práce: Mgr. Irena Loudová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Jiří Trnovský
Studium:	S18MA043BP
Studijní program:	B1101 Matematika
Studijní obor:	Matematika se zaměřením na vzdělávání, Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
Název bakalářské práce:	Vnímání hlasového projevu učitele žákem
Název bakalářské práce AJ:	Disciple's perception of teacher's speech

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce popisuje v teoretické části hlasové projevy z pohledu artikulace, slovní zásoby, intonace a hlasitosti. Pojednává také o postoji posluchače k řečníkovi a psychologických jevech, které při této interakci mohou vzniknout. Praktická část zkoumá formou experimentu, zda žáci na gymnáziích vnímají způsob mluvy učitele, a jestli tato kritéria ovlivňují názor žáků na učitele, popřípadě zda neexistují další kritéria, jež by měla vliv na posuzování učitele při prvním setkání. Experiment probíhá záměrným výběrem učitelů ze záznamů vyučovacích hodin zveřejněných na metodickém portálu rvp.cz. Výsledkem práce je souhrn informací o vnímání žáků gymnázií různých kritérií týkajících se hlasového projevu. Část je ukončena následným popisem vnímaných kritérií. Zda tato kritéria lze ovlivnit a jak by se měl ideální učitel v těchto aspektech hlasově projevovat.

ŠTEMBERGOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, Šárka. Mluvní výchova dětí. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2016. ISBN 978-80-7068-305-7.

DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. 4., nezměň. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.

MARTINEC, Václav. Mluvená mateřština: jak se stát řečníkem během 15 lekcí. V Brně: Edika, 2018, 151 s. ISBN 978-80-266-1286-5.

HAVLOVÁ, Ivana, Albína MĚCHUROVÁ a Šárka ŠTEMBERGOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ. Kapitoly z rétoriky: pracovní texty pro budoucí učitele. Praha: Karolinum, 1991, 96 s. ISBN 80-7066-474-6.

Garantující pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Levínská, Ph.D.

Oponent: Mgr. Irena Loudová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 11.12.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracoval pod vedením Mgr. Markéty Levínské, Ph.D. samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Anotace

TRNOVSKÝ, Jiří. *Vnímání hlasového projevu učitele žákem*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec králové, 2022. 60 s.

Práce popisuje v teoretické části hlasové projevy z pohledu artikulace, slovní zásoby, intonace a hlasitosti. Pojednává také o postoji posluchače k řečníkovi a psychologických jevech, které při této interakci mohou vznikat.

Praktická část zkoumá formou kvantitativního výzkumu, zda žáci na gymnáziích vnímají způsob mluvy učitele, a jestli tato kritéria ovlivňují názor žáků na učitele, popřípadě zda neexistují další kritéria, jež by měla vliv na posuzování učitele při prvním setkání. Výzkum probíhá záměrným výběrem učitelů ze záznamů vyučovacích hodin zveřejněných na metodickém portálu rvp.cz. Výsledkem práce je souhrn informací o vnímání žáků gymnázií různých kritérií týkajících se hlasového projevu. Praktická část je ukončena následným popisem vnímaných kritérií. Rovněž popisuje, zda tato kritéria lze ovlivnit a jak by se měl ideální učitel v těchto aspektech hlasově projevovat.

Klíčová slova: hlasový projev, sociální komunikace, percepce, hlasová pedagogika, pedagog

Annotation

TRNOVSKÝ, Jiří. *Disciple's perception of teacher's speech*. Hradec Králové: Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022. 60 p.

The theoretical part of the thesis describes vocal expressions in terms of articulation, vocabulary, intonation and loudness. It also discusses the attitude of the listener towards the speaker and the psychological phenomena that may arise during this interaction.

The practical part examines, in the form of quantitative research, whether grammar school pupils perceive the way a teacher speaks and whether these criteria influence pupils' opinion of the teacher, or whether there are other criteria that influence the judgement of the teacher in the first encounter. The research is conducted by deliberately selecting teachers from the records of lessons published on the methodological portal rvp.cz. The result of the work is a summary of information about the perception of grammar school students of various criteria related to vocal expression. The practical part is concluded with a subsequent description of the perceived criteria. It also describes whether these criteria can be influenced and how the ideal teacher should voice these aspects.

Keywords: voice speech; social communication; perception; voice pedagogy; teacher

Obsah

Úvod.....	1
Sociální komunikace.....	3
Otázky sociální komunikace.....	3
Lidské poznání a komunikace	4
Výrazové prostředky neurčitosti a nejistoty	5
Metakomunikace.....	6
Paralingvistika.....	6
Důležité paralingvistické prvky v rozhovoru podle J. Křivohlavého a jejich stupně	7
Modulace věty	8
1. Melodie.....	8
2. Tempo.....	9
3. Pauza.....	9
a. Funkce pauz.....	10
b. Nepříznivé jevy a pauzy	11
Řeč	11
1. Hlasové ústrojí – Hlas	12
a. Dech	13
b. Poruchy hlasu.....	15
Hlasové uzlíky.....	15
Hlasivkový polyp	15
Hlasová neurastenie.....	16
Hyperkinetická dysfonie.....	16
2. Rezonanční ústrojí.....	17
3. Artikulace.....	18

a. Artikulační ústrojí.....	18
b. Vady výslovnosti.....	18
i. Vadná výslovnost samohlásek	18
ii. Vadná výslovnost souhlásek	19
Praktická část.....	21
První část a sady otázek.....	22
Sada otázek k první části dotazníku	22
Sada otázek k druhé části dotazníku	22
Analýza odpovědí první části	25
Vyhodnocení	30
Část druhá.....	30
1. Pozorovaný vyučující číslo 1	31
Přepis nahrávky číslo 1.....	31
Analýza dat	32
Souhrn.....	41
2. Pozorovaný vyučující číslo 2.....	42
Přepis nahrávky číslo 2.....	42
Analýza dat	43
3. Komparace projevů ukázkových vyučujících.....	53
Část třetí	55
Statisticky významné korelace.....	56
Závěr	58
Seznam použité literatury:.....	60
Přílohy	62

Úvod

Hlas a projev vyučujícího jsou nedílnou součástí každé vyučovací hodiny. Proto by měl zkušený pedagog být také dobrým řečníkem, měl by vědět, jak ovládat správně hlasové ústrojí, jakým chybám by se měl vyvarovat. Pedagog je řečnickým vzorem pro žáky, pomocí svého projevu ale také může ovlivnit, jak je látka, kterou žákům předává, uchopena, jak jsou žáci v hodinách pozorní. Toto všechno nabízí otázku: „Jak vnímají žáci projev učitele?“, která je prvním důvodem mé motivace k výběru tématu *Vnímání hlasového projevu učitele žákem*. Druhým důvodem je fakt, že na vysokých školách pedagogických, především pokud se jedná o obory pedagogiky pro 2. stupně základních škol a pedagogiky středoškolské, není kladen příliš velký důraz na výuku správného hlasového projevu. To uvádí i Obešlová: „*Poučení o hlasové výchově v rámci své profesní přípravy mají částečně budoucí učitelé mateřských škol, a to jako součást povinných hudebních předmětů...*“¹ Dále pokračuje: „*Analýza ostatních studijních programů a oborů ukázala pouze zcela ojedinělý výskyt předmětů o hlasovém projevu jen v rámci přípravy některých oborů.*“² Jedná se například o vyučující českého jazyka či hudební výchovy. „*Z analýzy studijních programů a studijních plánů na pedagogických fakultách zcela vyplynula skutečnost, že studenti nehudebních oborů nejsou na roli hlasového profesionála vůbec připravováni.*“³

Na tuto problematiku jsme také narazili s účastníky semináře „Hlasová technika a jevištní řeč“ s Evou Málkovou, který proběhl 23.11.2019 a byl organizován Centrem uměleckých aktivit v Hradci Králové. Účastníci tohoto semináře byli totiž nejen herci, ale také pedagogové, kteří mají zájem zlepšit svůj hlasový projev v různých směrech (hlasitost, artikulace, správné dýchání atp.). Tento seminář byl nejspíše hlavním impulsem k výběru tématu mé bakalářské práce.

V teoretické části se zabývám tématem sociální psychologie, jejímž primárním zaměřením je verbální komunikace mezi lidmi. Dále pojednávám o vlivu metakomunikace na projev vyučujícího a možné interpretace v rámci projevu. Z důvodu, že prostřednictvím komunikace se lidé poznávají, jsem práci doplnil kapitolou lidské

¹ OBEŠLOVÁ, Miluše. *Význam hlasové výchovy při nápravě mluvního hlasu*. Hradec Králové: Tandem ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity Hradec Králové, 2014. s.36. ISBN 978-80-86901-28-2.

² Tamtéž.

³ Tamtéž, s.37.

poznání. Zahrnuji též popis modulace věty z pohledu melodie, tempa a pauz. Informuji čtenáře o možných typech pauzy, ale i nepříznivých jevech způsobených pauzami. Poslední kapitolou je řeč, protože řeč je prostředek verbální komunikace, podkapitoly jsem zaměřil na jednotlivé aparáty stojící za vznikem řeči, tedy na hlasové ústrojí včetně ústrojí dýchacího. Správné dýchání je totiž základ správného a kultivovaného projevu. Uvádím také nejčastější poruchy hlasového ústrojí a jejich léčbu. Rezonanční ústrojí je důležitou součástí celého aparátu, neboť je nejen využíváno v artikulaci, ale pomáhá také zesílit hlas a volit správnou polohu hlasu, z tohoto důvodu jsem práci doplnil i o tuto kapitolu. V poslední části jsem popsal artikulační ústrojí a nejčastější vady výslovnosti.

Praktická část je zaměřena na vnímání projevu vyučujícího žáky Gymnázia Broumov. Na hodnocení projevu nejspíš nebude mít vliv socioekonomické rozvrstvení žáků školy. Ani poloha školy nebude hrát významnou roli v dosažení daných odpovědí, proto jsou výsledky výzkumu zobecněny pro studenty gymnázií. Kvantitativní výzkum probíhá formou online dotazníku.

Nejprve obecně zjišťuji, jak si studenti uvědomují vnímání sledovaných kritérií obecně. Pomocí otázek z této části určuji také věrohodnost odpovědí na otázky druhého celku. Hlavní část jsem zaměřil na vnímání projevu dvou konkrétních vyučujících. Výzkum probíhá tak, že žáci po poslechu audionahrávek analyzují projevy učitelů. Projevy ukázkových vyučujících následně porovnávám a v rámci pocitů, které projev žákům vytváří, určuji, který projev je pro studenty vyhovující. Pro lepší představu, jaký vliv na projev má hodnocení jednotlivých faktorů a také jaký vliv na sebe mají faktory navzájem, jsem doplnil praktickou část výpočtem Pearsonova korelačního koeficientu o porovnání měřitelných faktorů z hlediska češtiny.

Cílem práce je popsat, jaké faktory hlasového projevu jsou žákem pozorovány, na jaké klade největší důraz a jaké faktory naopak na vyhodnocení kvality projevu vyučujícího nemají velký vliv. Cíl jsem zvolil za účelem možnosti určení hlavního směru vzdělávání v rámci hlasové pedagogiky pro budoucí pedagogy.

Sociální komunikace

Komunikace je ústředním tématem sociální psychologie. Jedná se o jeden z hlavních nástrojů, kterým na sebe lidé navzájem působí.⁴

Psychologie sociální komunikace řeší otázky mezilidské komunikace – její různé modely, komunikační bariéry, struktury sociálních skupin, také komunikační procesy, postoje a pohledy posluchačů, dále jejich potřeby; způsob přenosu informací a další.⁵

„Smyslem komunikace je navázání kontaktu, jehož výsledkem má být výměna informací, porozumění, přesvědčení o správnosti jednání, ovlivnění nebo změna postoje či pobídka k činu.“⁶

Otázky sociální komunikace

Novodobá sociální psychologie si podle Křivohlavého klade tyto otázky, my se ovšem zaměříme jen na některé z nich:

Kdo je řečníkem? Prosazuje pouze své názory, nebo řeční v prospěch nějaké skupiny? Jaká je sociální role řečníka? **Co** je obsahem sdělení, jakých prostředků je využíváno? Co svým projevem vyjadřuje v rámci sebepojetí i pojetí druhých? Má sdělení nějaké hodnoty? Je sdělováno cosi nového, důležitého či nepodstatného? **Kdy** je sdělení podáváno, co se dělo předtím a jaký je dobový kontext? **Kde** se řečník projevuje, za jakých okolností? **Jak** lze porozumět výkladu a do jaké míry se řečník snaží, aby byl pro posluchače jeho projev srozumitelný? Ale také jakým tónem je informace sdělována, jak se řečník projevuje v rámci nonverbální komunikace. Otázkou **proč** se ptáme na významy a cíle sdělení, a nakonec otázka **jaký** by nám měla osvětlit uchopení sdělených informací, jaké jsou odezvy posluchačů.⁷

⁴ Krauss, R. M., & Fussell, S. R. (1996). *Social psychological models of interpersonal communication*. In E. T. Higgins & A. W. s.3.

⁵ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988, s.19-31.

⁶ HAVLOVÁ, Ivana, ŠTEMBERGOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, Šárka, MĚCHUROVÁ, Albína. *Kapitoly z rétoriky*. Praha: Karolinum, 1991. s.8.

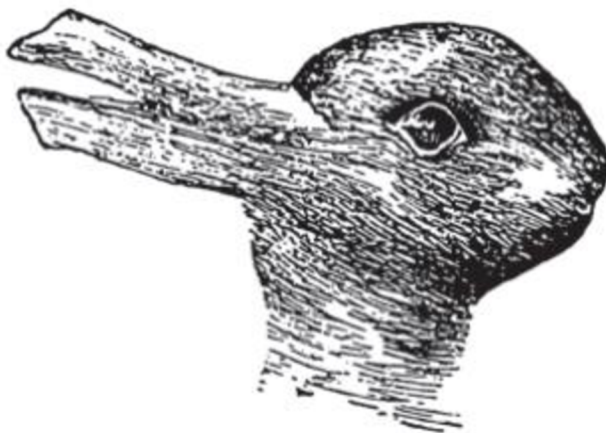
⁷ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988, s.27-29.

Řečník, například vyučující, nekomunikuje pouze ve vztahu s izolovanými jedinci, tedy žáky, komunikuje v rámci třídy, je tedy nutné i zohlednit, jak se jednotliví žáci ovlivňují.⁸

Lidské poznání a komunikace

Poznání zahrnuje přeměnu, dekodování a využití obdržených smyslových informací, pro splnění těchto úkonů je obvykle nutné redukovat množství informací za účelem zabránění zahlcení našeho mozku. V některých situacích však také musíme vyhodnotit situaci z pouze malého množství informací, např: „Nemluví se mnou, protože jsem ho naštvál.“ Tím vznikají různá schémata ovlivňující naše poznání.⁹ Poznání je tedy subjektivní, záleží na našich schématech a postojích:

„Likewise, what we see often depends on how we look at things.“¹⁰ Tento výrok zobrazuje Jastrowova iluze, ve které můžeme vidět buď kachnu, nebo králíka, podle toho, z jakého úhlu pohledu ji sledujeme.

Obr. č. 1 Jastrowova iluze (králík-kachna) HARGIE, Owen. *The Handbook of Communication Skills*. 4. vydání. Oxon: Routledge, 2019. s. 58. ISBN 978-1-315-43613-5.

Na základě sociální zkušenosti mohou vznikat časté chyby, jako je chyba prvního dojmu, haló efekt, projekce a další¹¹, zmiňme také efekty prvenství a aktuálnosti. Prvenství je efekt, týkající se způsobu, jak jsou vnímány pozdější informace či podněty na základě

⁸ Tamtéž, s.29.

⁹ HARGIE, Owen. *The Handbook of Communication Skills*. 4. vydání. Oxon: Routledge, 2019. s.48-49. ISBN 978-1-315-43613-5

¹⁰ HARGIE, Owen. *The Handbook of Communication Skills*. 4. vydání. Oxon: Routledge, 2019. s.57. ISBN 978-1-315-43613-5

¹¹ JURÍČKOVÁ, Věra. *Úvod do psychologické teorie*. Opava: Optys, 2009, s.36. ISBN 978-80-85819-75-5.

zkušeností z rané fáze setkání. Prvními dojmy je také utvářen budoucí vztah posluchače k mluvčímu. V rámci vnímání projevu vyučujícího žáky může také docházet díky efektu aktuálnosti k ovlivnění úsudku na základě posledních obdržných informací. Hargie uvádí příklad na pracovním pohovoru, kdy poslední kandidát je zapamatovatelnější nežli ti, kteří byli před ním.¹²

V rámci procesu analýzy hlasového projevu je také nutné zmínit, mimo vlivu faktorů sociální zkušenosti, také další faktory, které tento proces ovlivňují. Vliv sociální skupiny na vnímání je způsoben „*tlakem skupiny při hodnocení vnímané zkušenosti, jedná se o konformitu (pokud jsou všichni členové ve shodě, pozměňujeme i my naše vnímání podle tlaku skupiny)*“¹³. Velký vliv mají také stereotypy.¹⁴

Müllerová považuje komunikaci ve školství za velmi důležitou oblast tohoto odvětví, neboť osobnost člověka je utvářena v průběhu let studií. Pod komunikaci ve škole lze zahrnout kromě přednášek, výkladových hodin i zkoušení na základních a středních školách, semináře, konzultace, zkoušky na školách vysokých, při nichž se dostáváme za hranici klasického pojetí komunikace ve škole.¹⁵

Uvedme a rozeberme některé faktory, které se vyskytují v rámci verbální komunikace podle Müllerové a Hoffmanové:

Výrazové prostředky neurčitosti a nejistoty

U z části nepřipravených projevů převažuje četnost výskytu slov neurčitosti nad výskytem těchto slov v projevech připravených či textech psaných. V rámci jazykových prostředků máme velké možnosti, jak neurčitost vyjádřit. Rozlišujeme různé druhy nejistoty v rámci projevů řečníka. První druh bychom mohli nazvat **faktickou nejistotou**. Řečník si není jist pravdivostí vyřčené teze (to si buď neuvědomuje, nebo si je naopak vědom pochybností nad tezí), pochybnosti může také přímo naznačit. Dalším druhem je **nejistota formulační či vyjadřovací**, při níž nemůže řečník nalézt správné výrazy, způsob postupu výkladu. Nejistotu řečníka, která se v nepřipravených projevech vyskytuje, nelze kvantifikovat či konkrétně rozlišit. Termíny, které si řečník neumí

¹² HARGIE, Owen. *The Handbook of Communication Skills*. 4. vydání. Oxon: Routledge, 2019. s.58. ISBN 978-1-315-43613-

¹³ JUŘÍČKOVÁ, Věra. *Úvod do psychologické teorie*. Opava: Optys, 2009, s.36. ISBN 978-80-85819-75-5.

¹⁴ Tamtéž, s.36

¹⁵ MÜLLEROVÁ, Olga a HOFFMANOVÁ, Jana. *Dialog v češtině*. Mnichov: Verlag Otto Sagner, 1999, s.48.

vybavit, mohou být nahrazeny nonverbálně, například gestem, mimikou, ukázáním daného předmětu. Neurčitost projevů je proto také spojena se spontánním projevem osobnosti mluvčího. Filozofický výklad částečné neurčitosti projevů je vnímán pozitivně, vyjadřuje otevřenost, pluralitu. Neurčitost dává prostor k diskuzi, zdůrazňuje, že není pojednáváno o věci definitivní.¹⁶

Metakomunikace

Řeč mluvčího nesděljuje pouhé informace obsahové, nese v sobě i zprávy o psychickém stavu mluvčího.¹⁷ Při poslechu řečníka také napadají posluchače různé otázky, vybavují se jim informace z daného tématu, které již znají nebo dříve slyšeli. Dané téma se pojí i s různými pocity v rámci schopnosti tématu porozumět. Posluchači hodnotí rovněž osobnost řečníka, který během svého projevu prožívá také vlastní vnitřní pocity a podporuje řeč různými vnějšími efekty.¹⁸ Tyto součásti projevu zahrnuje Vybíral pod téma metakomunikace.

Paralingvistika

Psychický stav lze poznat ze zbarvení hlasu, tóniny hovoru i podle hlasitosti. Zbarvení hlasu přináší informace o momentální náladě člověka, z náhlé změny zbarvení je možné rozeznat jak krátkodobé, tak dlouhodobé stavy vzrušení a smutku. Cit pro vnímání tzv. "svrchních tónů hlasu" lze trénovat tak, aby člověk zaznamenal sebemenší náznak nejistoty či vzrušení mluvčího.¹⁹

Prvky paralingvistické komunikace jsou **hlasitost projevu**, která vystihuje osobnost řečníka. Vypovídá také o zájmu mluvčího o dané téma, zdůrazňuje, jaký dojem chce řečník na posluchače udělat a také jak je pozorný.²⁰ „*Hlasitý projev obvykle charakterizuje vitalitu mluvčího, jeho sebevědomí, přátelskost, uvolněnost, suverenitu, někdy také nedostatečné ovládnutí se a afektovanost.*“²¹ Tichý projev poté znázorňuje

¹⁶ MÜLLEROVÁ, Olga a Jana HOFFMANOVÁ. *Dialog v češtině*. Mnichov: Verlag Otto Sagner, 1999, s.71-73.

¹⁷ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988, s.135. Členská knihovnice (Svoboda).

¹⁸ VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. s.288-289. ISBN 978-80-7367-387-1.

¹⁹ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988, s.135-136. Členská knihovnice (Svoboda).

²⁰ VYMĚTAL, Jan. *Průvodce úspěšnou komunikací: efektivní komunikace v praxi*. Praha: Grada, 2008. Manažer. s. 115. ISBN 978-80-247-2614-4.

²¹ Tamtéž, s.115-116.

nesmělost, stydlivost, trému. Může však spolu se zpomalením rychlosti projevu sloužit k získání pozornosti posluchačů. Pro zabránění monotónnosti projevu je vhodné hlasitost projevu střídat.²²

Dalším významným prvkem je **výška hlasu**; pomocí ní můžeme rozeznat řečníky jednoho od druhého. Typy hlasů podle výšky členíme na: čistý, ostrý, sametový, dunivý atp. Pomocí tohoto prvku jsou ovlivněny pocity posluchačů z projevů. „*Přesvědčivěji a důvěryhodněji působí hlas hlubší, vysoko posazený hlas budí dojem slabosti.*“²³ Vymětal ale také dodává, že díky vhodnému tónu hlasu je možné měnit význam slov ve škále: upřímný – příjemný – šťastný – smutný – sebejistý – pravdivý.²⁴

Z řeči mluvčího v dané situaci lze také určit **barvu a emoční zabarvení hlasu**. Tyto prvky odrážejí momentální citové rozpoložení mluvčího, lze rozlišit například hněv, nudu, radost, netrpělivost, smutek, uspokojení. Pomocí barvy hlasu zdůrazňuje mluvčí svůj projev.²⁵ Vymětal udává příklad poklesnutí hlasu na konci věty, tento pokles vytvoří důraz na celou větu. Vymětal ale také dodává, že při přehnané melodičnosti hlasu může mluvčí působit afektovaně, karikaturně. Na opačné straně však monotónností projevu působí řečník chladně, nudně, nezajímavě. Vliv na posluchače mají také například objem či kvalita sdělení nebo řeči.²⁶

Důležité paralingvistické prvky v rozhovoru podle J. Křivohlavého a jejich stupně

Z velkého množství příkladů charakteristik rozhovoru podle J. Křivohlavého vyberme nejužitečnější pro rozhovor učitele a žáků a uveďme jeho členění:

„1. Rozvržení ticha a mluvení

- *převažuje ticho*
- *ticho a hovor jsou v rovnováze*
- *absence ticha*

2. Otázky v rozhovoru

- *nikdo se na nic nikoho neptá*

²² Tamtéž.

²³ VYMĚTAL, Jan. *Průvodce úspěšnou komunikací: efektivní komunikace v praxi*. Praha: Grada, 2008. Manažer. s. 116. ISBN 978-80-247-2614-4.

²⁴ Tamtéž

²⁵ VYMĚTAL, Jan. *Průvodce úspěšnou komunikací: efektivní komunikace v praxi*. Praha: Grada, 2008. Manažer. s. 116. ISBN 978-80-247-2614-4.

²⁶ Tamtéž.

- *množství otázek v mezích normálu*
- *v rozhovoru je příliš mnoho otázek*

3. Příkazy v rozhovoru

nikdo nikomu nic nepřikazuje

- *příkazy jsou v mezích normálu*
- *rozhovor je přeplněn příkazy, žádostmi*²⁷

V tomto bodě se na jedné straně na příkazy buď nebere zřetel vůbec, nebo na straně opačné se na tyto příkazy reaguje ihned. Z předchozích bodů lze vyvodit, že existuje také střed mezi žádnou a pohotovou reakcí.²⁸

Modulace věty

Věnujme se nyní popisu jednotlivých aspektů v rámci vět a jejich modulacím.

1. Melodie

Melodii je možné spojovat pouze s hovorem, neboť ve psaném projevu není možné ji nijak zaznamenat. Její intenzitou umíme vyjádřit emoce, které do proslovů vkládáme, pomocí melodie lépe strukturujeme řeč. Každé sdělení má svůj charakteristický průběh melodie. V rámci struktury řeči identifikujeme dva zásadní druhy melodie na konci jednotlivých částí, které oddělují pauzy. Jedná se o takt předpauzový a takt závěrečný. Předpauzový takt má melodický průběh stoupavý, závěrečný naopak klesavý.

Kvůli rozmanitosti hlasových zbarvení a poloh jednotlivých hlasů určujeme její průběh na základě porovnání výšek tónů sousedních.²⁹

²⁷ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988, s.150. Členská knihnice (Svoboda).

²⁸ Tamtéž, s.150.

²⁹ PETŘÍKOVÁ, Ludvíka. *Intonace ve spisovné češtině*. Praha: Václav Petr, 1944. s.16-17. Svazky úvah a studií (Václav Petr).

2. Tempo

Rychlost řeči se liší u každého z řečníků, dá se porovnávat množstvím slov za minutu. Z této produkce slov je možné nazvat osobu například nemluvnou. To by nás mělo vést k zamyšlení, co danou osobu tíží, proč se může cítit nekomfortně. Je nutné dávat pozor na tzv. úplnou fázi ticha, jež naznačuje nejistotu, váhání a rozpaky. Naopak drmolání dává najevo nadšení řečníka a jeho zájem o rozhovor.³⁰ Velmi rychlý projev je často příčinou únavy a ztráty pozornosti posluchače, velmi důležité a podstatné informace je proto vhodné říkat důrazně a pomaleji.³¹

Další důležitý aspekt je změna tempa. Pro lepší představu je možné si vybavit koncerty hudebních skladatelů, rychlé věty střídají pomalé a naopak, také v jednotlivých větách se tempo mění. Pro sdělování nových informací, témat „těžkých“ atp., se doporučuje tempo zmírnit. Naopak například komentáře autora lze číst v rychlém tempu. Tempo by se ale nemělo měnit bez ohledu na obsah jen proto, že hrozí monotónnost řeči. Při tempu příliš rychlém dochází k zahlcení posluchače, posluchač ztrácí pozornost a nevěnuje se projevu řečníka. Na druhou stranu tempo příliš pomalé posluchače nudí, přestávají řečníka vnímat.³²

3. Pauza

„*Pauza je přerušeni proudu řeči u mluvčího identifikovatelné posluchačem.*“³³ Radíme ji mezi hlavní prostředky frázování. Pauza odděluje část textu od části druhé, či naopak tyto části spojuje. Protože pauza je především prvek, jenž pomáhá udržet logickou plynulost řeči, často ji posluchač nevnímá.³⁴ Přestávka vzniká také za účelem nádechu.³⁵

³⁰ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988, s.136-138. Členská knihovna (Svoboda).

³¹ VYMĚTAL, Jan. *Průvodce úspěšnou komunikací: efektivní komunikace v praxi*. Praha: Grada, 2008. Manažer. s. 116. ISBN 978-80-247-2614-4.

³² Tamtéž, s.136-138.

³³ MÜLLEROVÁ, Olga a Jiří NEKVAPIL. *Pauzy v mluveném textu*. Slovo a slovesnost [online]. 1986, 47(2), 105-113 [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3096>

³⁴ VAŇKOVÁ, Irena. *Mlčení a řeč v komunikaci, jazyce a kultuře*. Praha: Institut sociálních vztahů, 1996. s.37. ISBN 80-85866-14-5.

³⁵ PETŘÍKOVÁ, Ludvíka. *Intonace ve spisovné češtině*. Praha: Václav Petr, 1944. s.30. Svazky úvah a studií (Václav Petr).

Pauzy mají ale také jiné funkce, o nich více v kapitole „funkce pauz“.

a. Funkce pauz

Pauzy podle Tomana svou délkou odpovídají vyjádření psaného projevu. Delší pauzy tedy symbolizují odstavec v textu, kratší naopak čárky a tečky.³⁶ Toho si můžeme všimnout například v těsných skupinách s několika přívlastky, jak uvádí Petříková: „*Rovnocenné výrazy odděluje pauza (čárka), nerovnocenné tvoří těsné spojení (bez čárky): Zaprášené, pomoučněné šaty. Proti tomu: Krásný májový den.*“³⁷

Dramatické přestávce klade Toman zvláštní význam. Tato pauza pomáhá upoutat pozornost posluchačů, trvá déle než odmlčení po odstavci. Je ale důležité, aby pauza svou délkou nezpůsobila uvědomění si posluchačů, že řečník mlčí.³⁸ Podobný typ pauzy také uvádí Hájková. Jde o pauzu zdůrazňovací, jež má vyzvednout slovo či slovní spojení, za které ji umístíme. Umístěním totožnou pauzou je pauza na doznění, jež by měla dát posluchačům prostor pochopit sdělenou informaci, vstřebat ji a vyhodnotit.³⁹

Odmlkou lze měnit významy slovních skupin, například věta: „Snad si něco koupí, ačkoliv je to chudý člověk“ se svým sdělením liší od věty: „Snad si něco koupí – ačkoliv – je to chudý člověk.“ V druhém případě hovořící ví, že si nejspíš chudý člověk nic nekoupí. Smysl se také za důsledku pauzy liší u slova totiž: „On je totiž velmi pilný“ (podiv nad špatnou známkou žáka) proti „Totiž – pilný“ (odpověď vyučujícího, který s podivem nesouhlasí, neboť si nemyslí, že by byl žák pilný).⁴⁰

Jak bylo zmíněno již v úvodu, pauzu využíváme také kvůli nádechu. Tento typ pauzy nazýváme pauza fyziologická.⁴¹

Pauza může být též využita jako tzv. „nulová replika“, například v rozhovoru učitele a žáka. Žák mlčením na otázky dává najevo neznalost probírané látky.⁴²

³⁶ TOMAN, Jiří. *Jak dobře mluvit*. 3., upravené vyd. Praha: Svoboda, 1981. s.314.

³⁷ PETŘÍKOVÁ, Ludvíka. *Intonace ve spisovné češtině*. Praha: Václav Petr, 1944. s.31. Svazky úvah a studií (Václav Petr).

³⁸ TOMAN, Jiří. *Jak dobře mluvit*. 3., upravené vyd. Praha: Svoboda, 1981. s. 314

³⁹ HÁJKOVÁ, Eva. *Rétorika pro pedagogy*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). s.81. ISBN 978-80-247-1990-0.

PETŘÍKOVÁ, Ludvíka. *Intonace ve spisovné češtině*. Praha: Václav Petr, 1944. s.31. Svazky úvah a studií (Václav Petr).

⁴¹ HÁJKOVÁ, Eva. *Rétorika pro pedagogy*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). s.81. ISBN 978-80-247-1990-0.

⁴² VAŇKOVÁ, Irena. *Mlčení a řeč v komunikaci, jazyce a kultuře*. Praha: Institut sociálních vztahů, 1996. s.40. ISBN 80-85866-14-5.

b. Nepříznivé jevy a pauzy

„Jano... Janičko... prokrista! Opatrně!“

Apoziopeze vzniká v případě, kdy je řečník nejistý či v afektu, jedná se o zastavení sdělení v nečekaném okamžiku.

„Co to... ode mne... chceš?“

Narušení průběhu výpovědního celku kvůli citovým odmlkám. Tyto odmlky často narušují klasické dělení projevu.⁴³

Především u nezkušených řečníků dochází k narušení pauzy slovy bez významu, např. „ehm“. Tento jev je častý v projevech předem nepřipravených.⁴⁴

Řeč

Člověk je obklopen lidmi, se kterými má potřebu se dorozumívát a sdělovat své duševní rozpoložení, nápady, city atd. Za tímto účelem proto vznikla řeč⁴⁵ – „*soustava obecně přijatých vnějších znaků, kterými dokážeme vyjadřovat obsah svého nitra a činit jej srozumitelným jiným lidem.*“⁴⁶

Řeč je řízena naším mozkiem. Jejím střediskem je u leváků i praváků levá hemisféra mozková. Pravým uchem vnímá tato hemisféra slabiky, slova, věty a melodie, také komponuje a rozkládá řečové celky. Hemisféra pravá vnímá pomocí levého ucha zvuky „přirozené“, jako například šustění papírem, zvuky zvěře. Pravá hemisféra vnímá i samostatné hlásky, rytmus či tvary písmen. Za její pomoci se orientujeme v prostoru.⁴⁷

Hlavní centra podílející se na tvorbě řeči a jejím vnímání jsou podle Hájkové tato: Brocovo centrum, jež je uloženo v čelním laloku levé hemisféry, spravuje tvorbu

⁴³ GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK. *Skladba spisovné češtiny: [vysokošk. učebnice pro stud. filozof. fakult]*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s.99. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

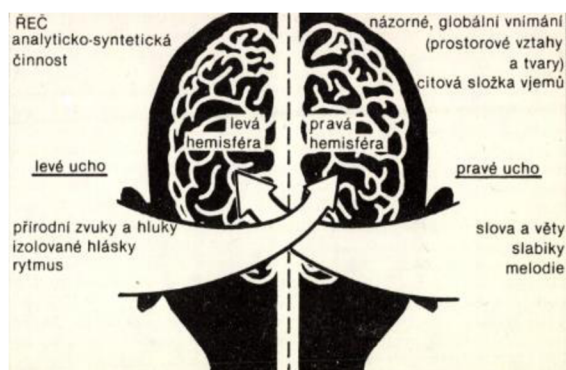
⁴⁴ TOMAN, Jiří. *Jak dobře mluvit*. 3., upravené vyd. Praha: Svoboda, 1981. s.314.

⁴⁵ HÁLA, Bohuslav a Miloš SOVÁK. *Hlas - řeč - sluch: základní věci z anatomie, fyziologie a hygieny hlasového, mluvicího i sluchového ústrojí, z foniatrie, fonetiky, orthoepie, orthofonie ... 2., upr. a rozš. vyd.* Praha: Unie, 1947. s.93. Věda všem (Česká grafická Unie).

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ HÁJKOVÁ, Eva. *Rétorika pro pedagogy*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). s.23-24. ISBN 978-80-247-1990-0.

artikulované řeči a její pohybovou stránku, šifruje ji. Wernickeovo centrum, uložené v horní části spánkového laloku levé hemisféry, ovládá vnímání řeči, obstarává slovní zásobu, dešifruje řeč, umožňuje chápat psané i mluvené slovo. Posledním je Déjerinovo centrum sídlící v týlním laloku, které rozeznává a interpretuje optické součásti řeči. Hájková zároveň dodává, že současné výzkumy ohledně lidské řeči prezentují úspěch komunikace jako složitou kooperaci různých částí mozku.⁴⁸

Obr. č. 2 Mozek (KLÉGR, Aleš. *Světlem jazyků*. Praha: Albatros, 1989, s. 35. *Oko* (Albatros). ISBN 13-708-89.)

1. Hlasové ústrojí – Hlas

Hlasivky, které jsou umístěny v nejužší části hrtanu, jsou základem hlasového ústrojí. Jsou to dva blanité vazy se schopností oddalování, sblížování, napínání a povolování. Pomocí vydechaného vzduchu dochází ke kmitu hlasivek, takto se tvoří tzv. hlasivkový tón. Hlasivkový tón je postupně zesílen v nadhrtanových dutinách, zde se přidávají svrchní harmonické tóny, jež mění barvu hlasu do podoby, jak ji známe. Z tohoto poznatku vychází také definice hlasu: „*Hlas je složený zvuk, individuálně zabarvený podle počtu, výšky a síly svrchních harmonických tónů rezonujících společně se základním tónem.*“⁴⁹ Jelikož se však liší nadhrtanové dutiny jednotlivých lidí, dochází také k různosti hlasových zbarvení.⁵⁰

Důležitou součástí hlasové pedagogiky pro udržení kvality hlasu je hlasový začátek, tj. začátek pohybu hlasivek. Rozlišujeme měkký začátek vznikající plynulým rozkmitáním hlasivek, amplituda oscilace je malá a postupně roste. Tento způsob nasazení je pro hlasivky nejméně nebezpečný. Při vyslovování slov začínajících samohláskou však tento

⁴⁸ HÁJKOVÁ, Eva. *Rétorika pro pedagogy*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). s.23-24. ISBN 978-80-247-1990-0.

⁴⁹ Tamtéž, s. 36-37.

⁵⁰ Tamtéž.

způsob není možné využít, je nutné nasadit tzv. tvrdý hlasový začátek, ráz. Hlasová štěrbinu se při něm úplně zavře, pomocí výdechu hlasivky prudce rozrazíme, čímž dojde ke kmitu. Kvůli křečovitému sevření hlasivek tento způsob nasazení není příliš šetrný. Při častém užití rázu dochází proto k chrapotu, ráz však může také způsobit hlasivkové uzlíky. Posledním typem hlasového začátku je dyšný hlasový začátek, u něhož je před tvorbou hlasu možné všimnout si šumu, až poté se hlas nasadí. Hlasivky jsou totiž při začátku nedovřené, prochází jimi výdechový proud, který až po chvíli hlasivky rozkmitá. Tento začátek není pro hlasivky příliš vhodný, neboť se při něm zahřívají.⁵¹

Obešlová uvádí, že vznik kmitu hlasivek není zřejmý. Rozlišujeme dva způsoby: Myoelastická teorie uvádí, že hlasivky kmitají pasivně v závislosti na intenzitě vzduchu při výdechu. Teorie neurochronaxní naopak popisuje, že kmit hlasivek je aktivní pohyb vznikající díky nervovým impulsům.⁵²

a. Dech

Při nesprávném dýchání se mluvčí zadýchává, proto je nutné klást na správnost dýchání při mluveném projevu důraz. Maříková dodává, že řečník by na konci svého projevu neměl cítit, že je nutné se zhluboka nadechnout. Při mluvených projevech je nutné naučit se řízenému dýchání. Na dýchání se podílí plíce, jež jsou v dutině hrudní. Ta je ohraničena žeberním košem a zespod bránicí. „*Bránice je mohutný sval s vyklenutým středem směrem vzhůru.*“⁵³ Nádechem se bránice snižuje, dochází ke zvětšení hrudní dutiny a stoupá objem plic, které se plní vzduchem. Bránici nelze řídit přímo, můžeme pouze ovlivnit její chod pomocí svalů břišních.

Dýchání poté dělíme na **žeborní dýchání**, při němž rozšiřujeme hrudní koš z největší části hrudníkem, a to posunem žeber. Vzduch vyplňuje vrchní část hrudního koše, břišní svaly jsou zatažené. Tento typ dýchání je častější u žen. Druhým typem je **břišní dýchání**, podílí se na něm bránice, ramena jsou volná, žebra nerozšířená a břišní svaly vypouklé ven.⁵⁴ Často dochází ke kombinaci těchto dvou typů, vzniká tzv. **dýchání žeborně-**

⁵¹ HÁJKOVÁ, Eva. *Rétorika pro pedagogy*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). s.38-39. ISBN 978-80-247-1990-0.

⁵² OBEŠLOVÁ, Miluše. *Význam hlasové výchovy při nápravě mluvního hlasu*. Hradec Králové: Tandem ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity Hradec Králové, 2014. s.73. ISBN 978-80-86901-28-2.

⁵³ MAŘÍKOVÁ, Marie. *Rétorika: manuál komunikačních dovedností*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2002. s.28. ISBN 80-86419-31-2.

⁵⁴ Tamtéž, s.28-29.

brániční, zajišťující dostačující množství vzduchu díky naplnění celých plic.⁵⁵ Dýchání žebně-brániční je podle Hájkové nejvýhodnější, neboť kombinuje výhody obou dvou typů dýchání: v rámci bráničního dechu jde o hluboký nádech a aktivní práci bránice, což zaručuje také dlouhý výdech. Přínosem hrudního dýchání je především aktivní zapojení mezižebních svalů, díky němuž jsme schopni hospodařit s dechem efektivně.⁵⁶

Posledním typem je **dýchání svrchní** neboli klíční. Dochází při něm k zaplnění pouze svrchních částí plic. Tlakem těchto částí na hrtan vzniká řeč. Dýchání svrchní unavuje řečníka, neefektivně při něm využíváme plíce a je tedy nesprávné.⁵⁷

Ačkoliv se můžeme setkat s lidmi s velkou vitální kapacitou plic (objem vzduchu, jenž jsme schopni nadechnout a vydechnout) je důležité umět s dechem hospodařit,⁵⁸ proto je vhodné naučit se správnému řízenému dýchání a umět použít dýchání žebně i brániční.⁵⁹ Na tom se shoduje s Maříkovou také Obešlová, jež řadí mezi požadavky na mluvní projev také „*ovládání hlasové techniky pro fyziologicky správné používání hlasu.*“⁶⁰

Hála uvádí několik bodů, které by měly pomoci mluvčímu při hospodaření s dechem:

1. Než začneme mluvit a poté v každé fyziologické pauze je nutné nadechnout dostatečné množství vzduchu. Pozor, nejedná se však o přebytečné množství, správnou dávku je nutné upravit podle empirií každého mluvčího.
2. Vzduch vydechujeme plynule a úsporně, především při zahájení dechových úseků, zásoba vzduchu by totiž mohla nabádat k plýtvání.
3. Nezesilovat hlas vzhledem k obvyklému stylu mluvení; zesílením hlasu stoupá spotřeba vzduchu.
4. Nadechovat se ústy a zároveň nosem.

⁵⁵ OBEŠLOVÁ, Miluše. *Význam hlasové výchovy při nápravě mluvního hlasu*. Hradec Králové: Tandem ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity Hradec Králové, 2014. s.20. ISBN 978-80-86901-28-2.

⁵⁶ HÁJKOVÁ, Eva. *Rétorika pro pedagogy*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). s.28. ISBN 978-80-247-1990-0.

⁵⁷ OBEŠLOVÁ, Miluše. *Význam hlasové výchovy při nápravě mluvního hlasu*. Hradec Králové: Tandem ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity Hradec Králové, 2014. s.20. ISBN 978-80-86901-28-2.

⁵⁸ HÁJKOVÁ, Eva. *Rétorika pro pedagogy*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). s.27. ISBN 978-80-247-1990-0.

⁵⁹ MAŘÍKOVÁ, Marie. *Rétorika: manuál komunikačních dovedností*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2002. s.28-29. ISBN 80-86419-31-2.

⁶⁰ OBEŠLOVÁ, Miluše. *Význam hlasové výchovy při nápravě mluvního hlasu*. Hradec Králové: Tandem ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity Hradec Králové, 2014. s.85. ISBN 978-80-86901-28-2.

5. Soustředit se na postoj, ramena jsou volná, prsa nenápadně vypjatá, pro zlehčení dýchání.⁶¹

b. Poruchy hlasu

Riziko poruch hlasu stoupá u silných kuřáků kvůli aromatickým olejům z cigaret vznikajících při spalování tabáku. Také nadměrná konzumace alkoholu není pro hlas příznivá, neboť dochází k celkovému rozšíření cév, které vede ke zduření sliznice hrtanu. Na stejném principu jako při pití alkoholu je možné škodit svým hlasivkám, pokud dýcháme pouze ústy.⁶² Pro naše hlasivky je také velmi nebezpečná dlouhá hlasitá mluva či šepot. Dochází zde ke tření vzduchu o kraje hlasové štěrbin, řečníkům hrozí překrvení sliznice v hrtanu, v některých případech dokonce k poškození hlasového ústrojí.⁶³

Hlasové uzlíky

Nejčtenější porucha u dětí i dospělých vzniká při nadměrném namáhání hlasu. Hlasivkové uzlíky zabraňují dokonalému semknutí hlasivek, mohou proto způsobit dyšný hlas, který může přecházet až v chraptění. Chrapot vzniká narušením pravidelného kmitu hlasivek. Hlasové uzlíky lze poznat u některých mluvčích i podle krčních žil, které se při vzrůstu fonačního tlaku „rýsují zvýšenou náplní“.

Hlasové uzlíky jsou léčeny hlasovým klidem, reedukací hlasu, v některých případech také operativně. Po eliminaci uzlíku je nutné pracovat s hlasovými návyky, aby se příčina tvorby hlasových uzlíků odstranila.

Hlasivkový polyp

Přílišným přetěžováním hlasivek v místě hlasivkového uzlíku začíná toto místo krvácet. Poruchu nazýváme hlasovým polypem. Jak místo krvácí a hlas je více přetěžován, polyp se zvětšuje, mluvčí má dyšný a chraplavý hlas. Léčení hlasového polypu je operace, při které se polyp odstraní, poté postupujeme obdobně jako při léčbě hlasových uzlíků.

⁶¹ HÁLA, Bohuslav. *Technika mluveného projevu s hlediska fonetiky*. Praha: SPN, 1958. s.24. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:28066d70-d51b-11e3-b110-005056827e51>.

⁶² TOMAN, Jiří. *Jak dobře mluvit*. 3., upravené vyd. Praha: Svoboda, 1981. s.46

⁶³ HÁJKOVÁ, Eva. *Rétorika pro pedagogy*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). s.39. ISBN 978-80-247-1990-0.

Hlasová neurastenie

Tato porucha postihuje lidi, kteří využívají hlasu při své práci nadměrně, např. zpěváci. Hlas nezní a rychle nastává jeho únava. Tato porucha je úzce spjata s psychickým stavem řečníka. Obešlová uvádí, že příznaky je možné registrovat u zpěváků, kteří trpí trémou. Zaznamenáváme u nich nedostatek dechu, kolísání intonace, omezení barevnosti hlasu. Léčba probíhá hlasovou reedukací, u níž se klade důraz na práci s dynamikou, znělostí a hlasovou rezonancí.⁶⁴

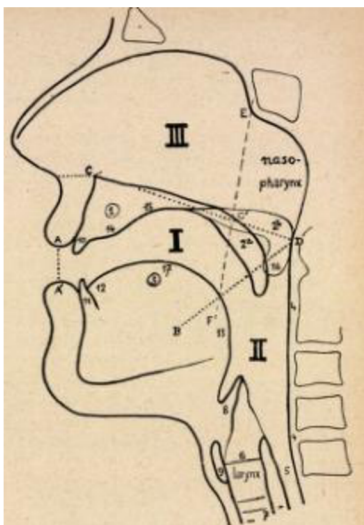
Hyperkinetická dysfonie

Příčinou vzniku této poruchy hlasu je přílišná mluva a častý křik. Jako spouštěcí faktory jsou uváděny jevy jako například kouření či výskyt v prašném nebo příliš hlučném prostředí. Častější výskyt tohoto onemocnění je u mužů. Projevuje se chraptivým hlasem. Dále můžeme pozorovat vnější napětí krčního svalstva. Neléčením hyperkinetické dysfonie může hlas přecházet do tzv. „ventrikulárního hlasu“. Při léčbě se kromě hlasové reedukace klade důraz na odstranění škodlivých látek a zdravý životní styl.⁶⁵

⁶⁴ OBEŠLOVÁ, Miluše. *Význam hlasové výchovy při nápravě mluvního hlasu*. Hradec Králové: Tandem ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity Hradec Králové, 2014. s.113. ISBN 978-80-86901-28-2.

⁶⁵ NOVÁK, Alexej. *Foniatrie a pedaudiologie, 2: Poruchy hlasu – základy fyziologie hlasu, diagnostika, léčba, redukce a rehabilitace*. Praha: A. Novák, 1996. s.80. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d56740be-71b2-4c04-ada1-3db14276d787>.

2. Rezonanční ústrojí

Obr. č. 3 Rezonanční dutiny (HÁLA, Bohuslav a SOVÁK, Miloš. *Hlas, řeč, sluch: základní věci z anatomie, fyziologie a hygieny hlasového, mluvicího a sluchového ústrojí, z foniatric, fonetiky, orthoepie, orthofonie atd.* V Praze: Česká grafická Unie, 1947. s. 111.)

Rezonanční dutiny nad hrtanem (viz **Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.**) jsou: „I = dutina ústní ohraničená tečkovanými čarami; II = dutina hrdelní (od BD dolů až po larynx); III = dut. nosní (dolní hranice CD)“⁶⁶ Každá z nich má jiný význam a také různý tvar. Dutina nosní nese vždy jeden konkrétní tón, její velikost se nemění. Tónem z dutiny nosní lze měnit barvu již znějícího tónu v dutině ústní.

Dutina hrdelní mění svůj tvar ve vztahu k poloze jazyka. Hlavní rezonanční dutinou je však dutina ústní, jež vzhledem k poloze jazyka, čelistí, tvaru a poloze rtů naskýtá možnost tvorby většiny hlásek. Dutiny nosní se využívá především při tvorbě tzv. nosových hlásek. O tom více v kapitole 3. Artikulace.⁶⁷ Při tvoření hlasu se zvuk šíří všemi směry, proto můžeme za rezonanční dutiny považovat také oblast hrudníku, průdušnic a plic. Pojetí pěvecké pedagogiky řadí do rezonančních dutin také lebeční kosti a dutinu břišní. Schopnost využití rezonančních dutin mění barvu řečnickem tvořených tónů a zesiluje jejich intenzitu.⁶⁸

⁶⁶ HÁLA, Bohuslav a SOVÁK, Miloš. *Hlas, řeč, sluch: základní věci z anatomie, fyziologie a hygieny hlasového, mluvicího a sluchového ústrojí, z foniatric, fonetiky, orthoepie, orthofonie atd.* V Praze: Česká grafická Unie, 1947. s.111. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:68354150-293b-11e8-8220-005056827e51>

⁶⁷ Tamtéž, s.111-112

⁶⁸ OBEŠLOVÁ, Miluše. *Význam hlasové výchovy při nápravě mluvního hlasu.* Hradec Králové: Tandem ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity Hradec Králové, 2014. s.78-79. ISBN 978-80-86901-28-2.

Rezonanční vady nosohltanu i nosní dutiny vnímáme jako „huhňání“.⁶⁹

3. Artikulace

Artikulací obecně rozumíme výslovnost. Hovoříme o nejznámějším termínu v rámci techniky řeči. Správná artikulace se navíc řadí mezi základní schopnosti zdvořilé komunikace. Lidé jsou schopni snášet odlišnosti od ortofonických pravidel, jejichž příčinou je důvod fyziologický. Nesprávná výslovnost může být dokonce vnímána jako projev neúcty k posluchačům.⁷⁰ „Bezchybná výslovnost a respektování ortoepických pravidel by tedy měly být znakem profesionality učitele.“⁷¹

a. Artikulační ústrojí

Artikulační ústrojí se sestává z veškerých mluvidel lokalizovaných nad hrtanem. Řadíme mezi ně oba rty, horní a dolní řezáky, obě čelisti, patro tvrdé a měkké, čípek a jazyk. Změnou polohy těchto mluvidel vznikají konkrétní hlásky tzv. různými artikulačními postaveními, či se mění velikosti a tvary rezonančních dutin.⁷²

b. Vady výslovnosti

České hlásky lze seřadit podle své výslovnostní obtížnosti do této řady: a, e, i, o, u, m, b, p, f, v, h, ch, j, n, d, t, k, g, ť, ď, ň, c, s, z, č, š, ž, l, r, ř.⁷³

i. Vadná výslovnost samohlásek

Z řady je zřejmé, že výslovnost samohlásek je poměrně lehká. Vadou bývá spíše široká výslovnost samohlásek či jejich krácení, prodlužování, a to především u posledních slabik jednotlivých slov.

⁶⁹ TOMAN, Jiří. *Jak dobře mluvit*. 3., upravené vyd. Praha: Svoboda, 1981. s. 46

⁷⁰ HÁJKOVÁ, Eva. *Rétorika pro pedagogy*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). s.62-63. ISBN 978-80-247-1990-0.

⁷¹ HÁJKOVÁ, Eva. *Rétorika pro pedagogy*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). s.63. ISBN 978-80-247-1990-0.

⁷² HÁLA, Bohuslav. *Technika mluveného projevu s hlediska fonetiky*. Praha: SPN, 1958. s.32. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:28066d70-d51b-11e3-b110-005056827e51>

⁷³ HÁJKOVÁ, Eva. *Rétorika pro pedagogy*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). s.55. ISBN 978-80-247-1990-0.

Široká výslovnost

Vyslovování hlásek často není pregnantní a kvůli lehkým nepřesnostem v artikulaci dochází k rozdílům mezi hláskami. Říkáme, že se hlásky „otevívají“. Samohláska *i* se mění v *e*, otevřené *u* můžeme identifikovat spíše jako *o*. Široké *e* a *o* splývají s *a*. Může tak docházet k neporozumění, například vid' [ved']; prosím [prasem].

Na druhé straně proti šíření samohlásek stojí tzv. zavřená artikulace. Samohlásky zní opačně nežli u zmíněné artikulace otevřené: les [lis].

Krácení

Vyslovování samohlásek krátce se může vyskytnout například v rychlé řeči, někteří řečníci krátí samohlásky i v klasickém tempu řeči. Jde o samohlásky v koncovech především víceslabičných slov. Například „lakýrník“ [lakírnik], „paní“ [paňi].

Nejznámějším případem krácení, bez ohledu na délku samohlásek, je dialekt z oblasti severní Moravy. „Ostravaci mají kratke zobaky.“⁷⁴

Protahování

Protahované samohlásky jsou buď přízvučné, nebo stojící na konci slov. V některých případech se může jednat i o protažení celé slabiky. Petřík uvádí příklad na spojení „To bolelo!“, kde může být protažena přízvučná slabika i slabika koncová. Tento jev, ačkoliv je artikulačně nesprávný, může mít svůj význam ve vyjádření míry daného jevu.⁷⁵

ii. Vadná výslovnost souhlásek

Řešením poruch výslovnosti se zabývá logopedie. Naše výslovnost může být ale často ledabylá a nepřesná, proto bychom měli v rámci mluvních cvičení klást zřetel také na artikulaci a její cvičení.⁷⁶ Nejčastější poruchy výslovnosti nazýváme:

Rotacismus

Jedná se o nesprávnou artikulaci hlásek *r* a *ř*.

⁷⁴ HÁJKOVÁ, Eva. *Rétorika pro pedagogy*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). s.68-69. ISBN 978-80-247-1990-0.

⁷⁵ PETŘÍK, Stanislav. *O hudební stránce středočeské věty =: Über die musikalische Seite des Satzes im Zentraltschechischen*. V Praze: Filosofická fakulta university Karlovy, 1938. s.152. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8c0f1780-39e9-11e4-a8ab-001018b5eb5c>.

⁷⁶ HÁJKOVÁ, Eva. *Rétorika pro pedagogy*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). s.55. ISBN 978-80-247-1990-0.

Kapacismus

Takto je pojmenováno přeskokování či špatná artikulace hlásek *k* a *g*.

Tzv. šíslání

Nejčastější vada, při které špatně vyslovujeme sykavky.⁷⁷

⁷⁷ TOMAN, Jiří. *Jak dobře mluvit*. 3., upravené vyd. Praha: Svoboda, 1981. s.46

Praktická část

Praktická část zkoumá projev učitele z pohledu žáků. Jak žáci vyhodnocují jednotlivá kritéria? Která kritéria, jež nelze měřit, bychom mohli do hodnocení projevů zahrnout? Jaký vliv mohou mít pozorované aspekty na hodnocení projevu?

V rámci tématu projev učitele a žáci lze nalézt různé výzkumy na vnímání projevu žáků vyučujícím (například „*Percepce výslovnostních chyb učitelů českého jazyka*“⁷⁸). Některé další výzkumy se pak vztahují k projevu vyučujících a jejich znalostem v oboru hlasové výchovy (například *Mluvní projev učitele 1. stupně*⁷⁹). Nenalezl jsem však výzkumy na pozorování hlasového projevu vyučujícího žáky.

Výzkum proběhl v rámci vyučovacích hodin informatiky vyplňováním online dotazníku na škole Gymnázium Broumov. Bylo zapojeno 119 žáků z 1. až 4. ročníku čtyřletých oborů a také z 5. až 8. ročníku oborů osmiletých.

První část výzkumu si klade za cíle seřazení měřitelných pozorovaných jevů a také vyhodnocení, jak studenti umí rozlišit významy pauz. Posledním z cílů je získat informaci o žákovském hodnocení nadbytečných slov v projevu vyučujícího.

Cílem druhé části je vyhodnotit projevy ukázkových vyučujících a zjistit, jaké pocity mohou být s projevem vyučujícího spojeny. Dále projevy porovnat a zjistit, jaký typ projevu je studentům bližší.

Cílem třetí části je označit otázky se statisticky významnou korelací vůči finálnímu hodnocení. Označit otázky korelující mezi sebou a najít přibližný koeficient vlivu souboru vybraných otázek na finální hodnocení. Pomocí odpovědí studentů na otázku „Čím je projev vyučujícího dle vašeho výběru zajímavý, nebo čím se liší projev tohoto vyučujícího od ostatních učitelů.“ poté doplnit, jaké jiné faktory by se na hodnocení mohly podílet.

⁷⁸ VLČKOVÁ-MEJVALDOVÁ, Jana a Stanislav ŠTĚPÁNÍK. *Percepce výslovnostních chyb učitelů českého jazyka*. Bohemistika [online]. 2019, (2) [cit. 2022-04-09]. ISSN 1642-9893. Dostupné z: doi:10.14746/bo.2019.2.7

⁷⁹ VODOVÁ, Daniela. *Mluvní projev učitele 1. stupně* [online]. Praha, 2012 [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/59283/DPTX_2010_1_11410_0_196065_0_95897.pdf?sequence=1&isAllowed=y&fbclid=IwAR3JipRVUrLCehn8bF9WhAjJOKrLgYwwPU3jn-gr3FHRSzyUNm0T8jBJHY. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

První část a sady otázek

Cílem této části je zmapovat pozorování aspektů hlasového projevu před samotným výzkumem. Sledované jevy jsou hlasitost, artikulace, rychlost projevu, délka pauz i jejich umístění. Dále význam jednotlivých pauz, členění samotného projevu. Část také zjišťuje, zda si studenti obvykle všimají nadbytečných slov a do jaké míry jsou pro ně nadbytečná slova přijatelná. V rámci výstupu z této části je sestavena stupnice důležitosti jednotlivých aspektů dle aritmetických průměrů odpovědí na jednotlivé otázky.

Sada otázek k první části dotazníku

Pro odpovědi na jednotlivé otázky je využita Likertova škála⁸⁰ s rozsahem pěti možností výběru.

1. Při poslechu projevu záměrně vnímám jeho hlasitost.
2. Při projevu záměrně vnímám artikulaci vyučujícího.
3. Při vnímání projevů se soustředím na jejich rychlost:
4. Při vnímání projevů hodnotím délku pauz
5. Při vnímání projevů si všimám umístění pauz
6. Umím rozlišit významy jednotlivých pauz v projevech.
7. Při poslechu projevů hodnotím jejich členění.
8. Při poslechu hlasových projevů si všimám nadbytečných slov.
9. Do jaké míry Vám nadbytečná slova v hovoru vadí?

Sada otázek k druhé části dotazníku

10. Jak byl hovor hlasitý?

Uzavřená otázka s možností odpovědí „1“ až „7“ („1“ – velmi tichý; „4“ – klasicky hlasitý; „7“ – velmi hlasitý). Reliabilitu odpovědí ověřuje otázka číslo 1.

11. Hlasitost hovoru byla vyhovující

Uzavřená otázka využívající Likertovy škály o 5 stupních.

12. Všiml jsem si změn hlasitosti jednotlivých částí projevu

⁸⁰ ROD, Aleš. *Likertovo škálování*. E-LOGOS [online]. 2012, 19(1), 1-13 [cit. 2022-03-30]. ISSN 12110442. Dostupné z: doi:10.18267/j.e-logos.327

Uzavřená otázka využívající Likertovy škály o 5 stupních.

13. Změny hlasitosti projevu byly podle mých představ.

Odpovědi zaznamenává Likertova škála o 5 stupních.

14. Artikulace vyučujícího byla:

Zařazení na škálu od „1 – Velmi přeháněná.“ do „7 – Velmi špatná.“ Reliabilitu odpovědí této otázky vyhodnocuje otázka číslo 2.

15. Artikulace mi v tomto projevu:

Uzavřená otázka. Likertova škála o pěti stupních.

16. Rychlost řeči mi připadá:

Uzavřená otázka nabízející výběr odpovědí ze sedmi stupňové škály: „1 – Velmi rychlá.“ – „7 – Velmi pomalá.“

17. Rychlost řeči mi vyhovovala:

Uzavřená otázka s možností výběru z Likertovy škály o 5 stupních.

18. Odmlky / pauzy

Uzavřená otázka s možností výběru více možností: „Pauzy jsou dělány logicky správně.“; „Vyučující využívá především pauz pro urovnání myšlenek posluchačů.“; „Vyučující využívá více pauzy fyziologické.“; „Fyziologické pauzy a pauzy na doznění myšlenek jsou totožné.“; „Pauzy jsou v projevu umístěné nelogicky.“; „Vyučující využívá pauzy především pro utřídění vlastních myšlenek.“

19. Frázování

Uzavřená otázka, výběr ze stupnice „1 – Projev je nerozčleněný.“ až „5 – Projev je rozčleněný příliš.“

20. Nadbytečná slova se v projevu často vyskytují:

Uzavřená otázka s možností výběru z pětistupňové škály: „1 – Ano, je jich mnoho.“ až „5 – Nevyskytují se vůbec.“

21. Jakých nadbytečných slov jste si všimli?

Nepovinná otevřená otázka zaznamenávající stručné odpovědi (rozsah 1 řádek) sloužící pro vypsání zaznamenaných nadbytečných slov.

22. Projev vyučujícího je:

Uzavřená otázka s možností výběru ze sedmistupňové stupnice: „1 - Příliš jistý.“ až „7 – Příliš nejistý.“

23. Oznámkuje, jak se Vám jistota projevu líbí (použijte školní známkování):

Uzavřená otázka s možností výběru ze stupnice „1“ až „5“

24. Ohodnoťte hlasový projev vyučujícího:

Uzavřená otázka s možnostmi „1 – Projev je skvělý.“ až „5 – Projev je velmi špatný.“ nahlížejíci na projev vyučujícího jako celek.

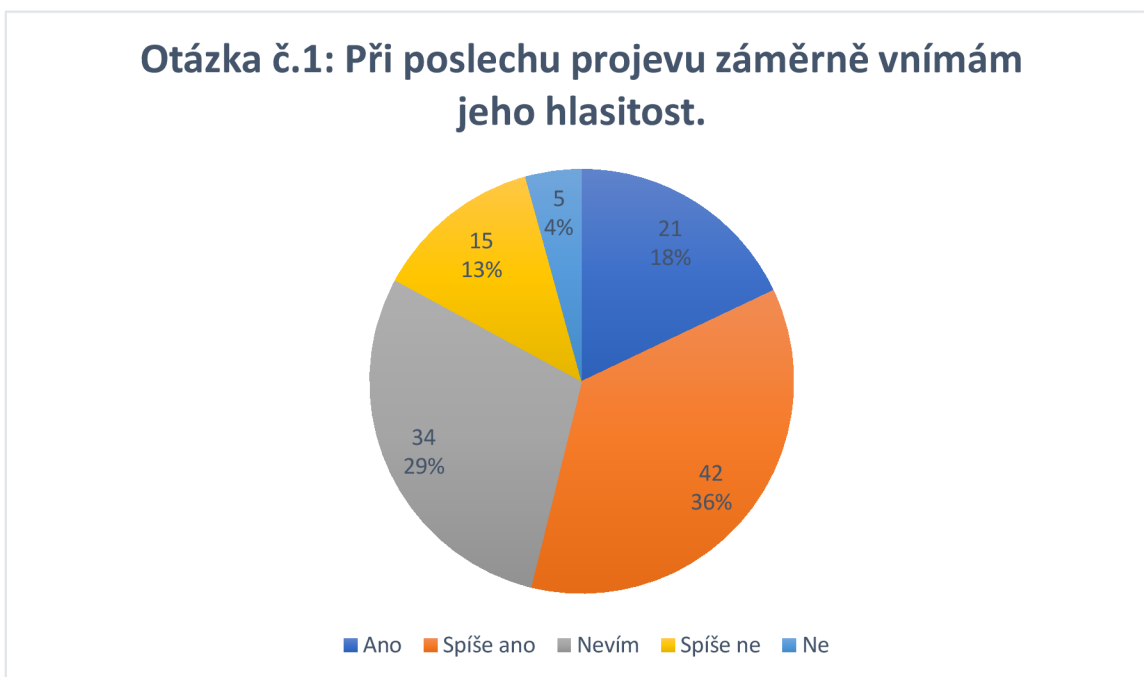
25. Jaký pocit ve mně vzbuzuje projev vyučujícího:

Možnost výběru více odpovědí ze seznamu, ale také přidání odpovědi vlastní. Možné odpovědi výběru: „Radost.“; „Depresi.“; „Úzkost.“; „Soucit.“; „Zájem.“; „Nezájem.“; „Nechuť.“; „Smutek.“; „Myslím, že vyučující je egoista.“; „Myslím, že vyučující si nevěří.“; „Nervozitu.“; „Klid.“; „Rozladěnost“; „Nejasnost.“; „Jiné“

26. Vidíte podobnost projevu tohoto vyučujícího s jinou známou osobou? Pokud ano, komu se projev podobá?

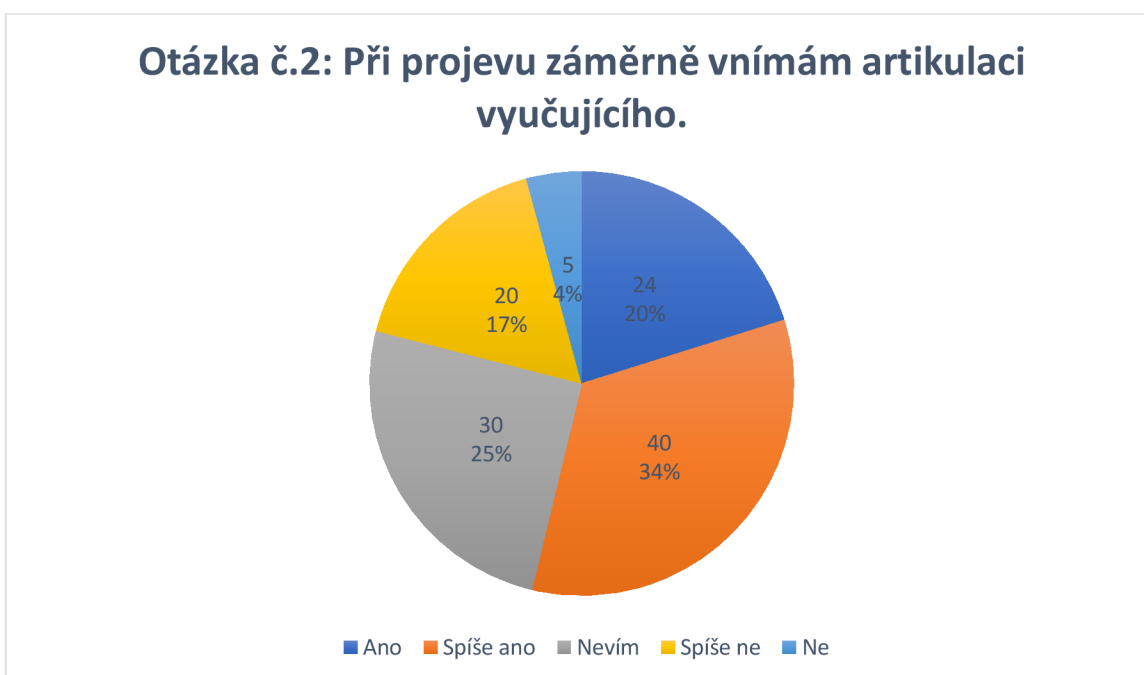
Otevřená otázka, možnost využití odpovědí „1. Tento vyučující se svým projevem nikomu nepodobá“ či „2. Projev vyučujícího je podobný (např. projevu mého otce/matky/kamaráda...)“.

Analýza odpovědí první části

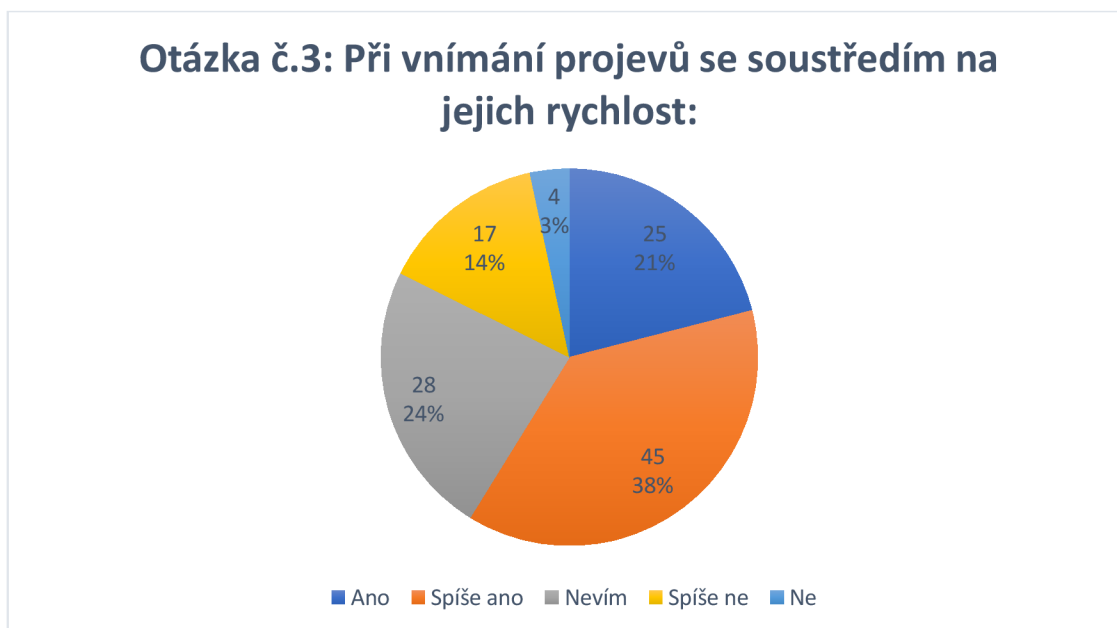
Graf č. 1

Ačkoliv medián odpovědí (2) odpovídá možnosti, že studenti spíše záměrně hlasitost projevu vnímají, aritmetický průměr (2,563) napovídá, že průměrná odpověď leží spíše někde mezi „spíše ano“ a „nevím“. Otázky 10.;11.;12. a 13. považujeme tedy spíše za reliabilní.

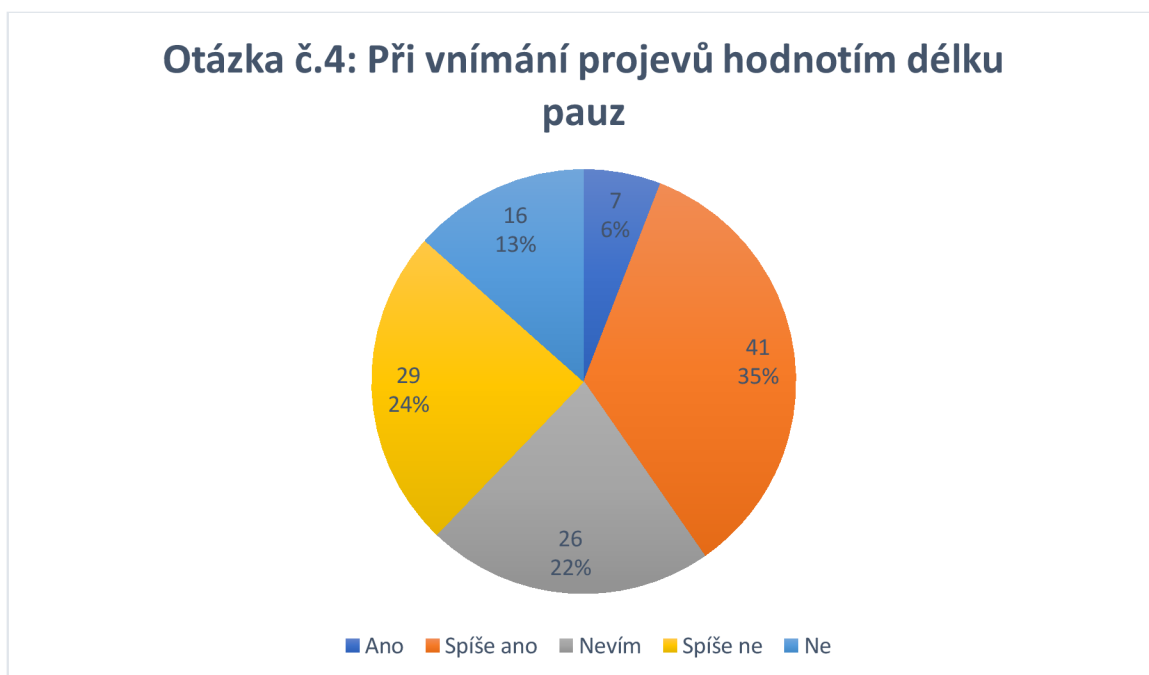
Graf č. 2

Ze získaných dat je zřejmé (medián 2), že studenti spíše vnímají artikulaci vyučujícího. Podobně jako u předchozí odpovědi leží však aritmetický průměr (2,538) někde na rozmezí odpovědí „spíše ano“ a „nevím“. Odpovědi však budeme považovat za reliabilní.

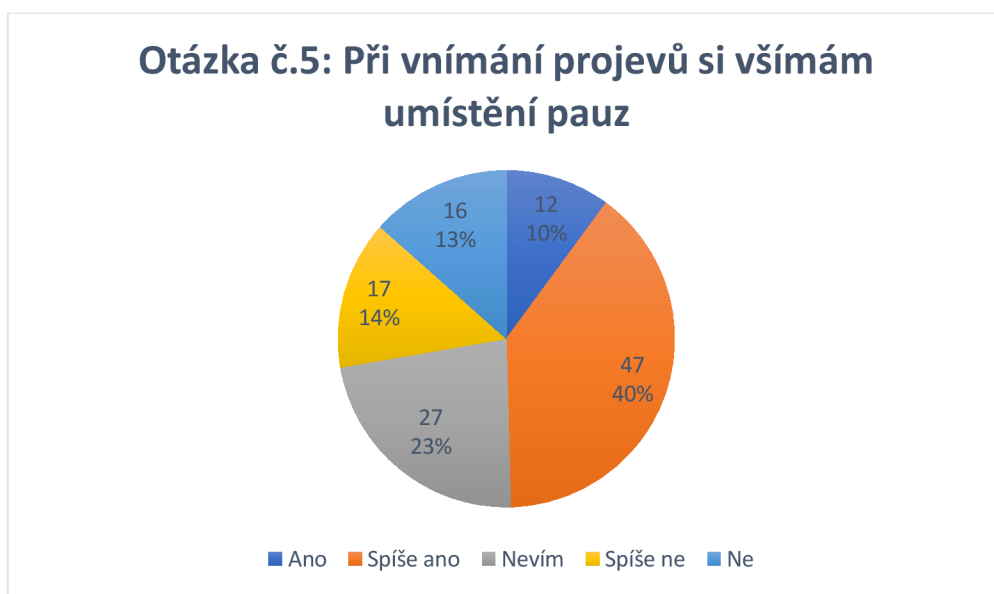
Graf č. 3

Z odpovědí respondentů je zřejmé, že 38 % studentů se zaměřuje na vnímání rychlosti projevu. Je zde také značný rozdíl mezi odpověďmi „ano“ a „ne“. Můžeme proto říci, že studenti považují rychlost projevu za velmi důležitý aspekt. Aritmetický průměr odpovědí činí 2,437 a medián nabývá hodnoty 2.

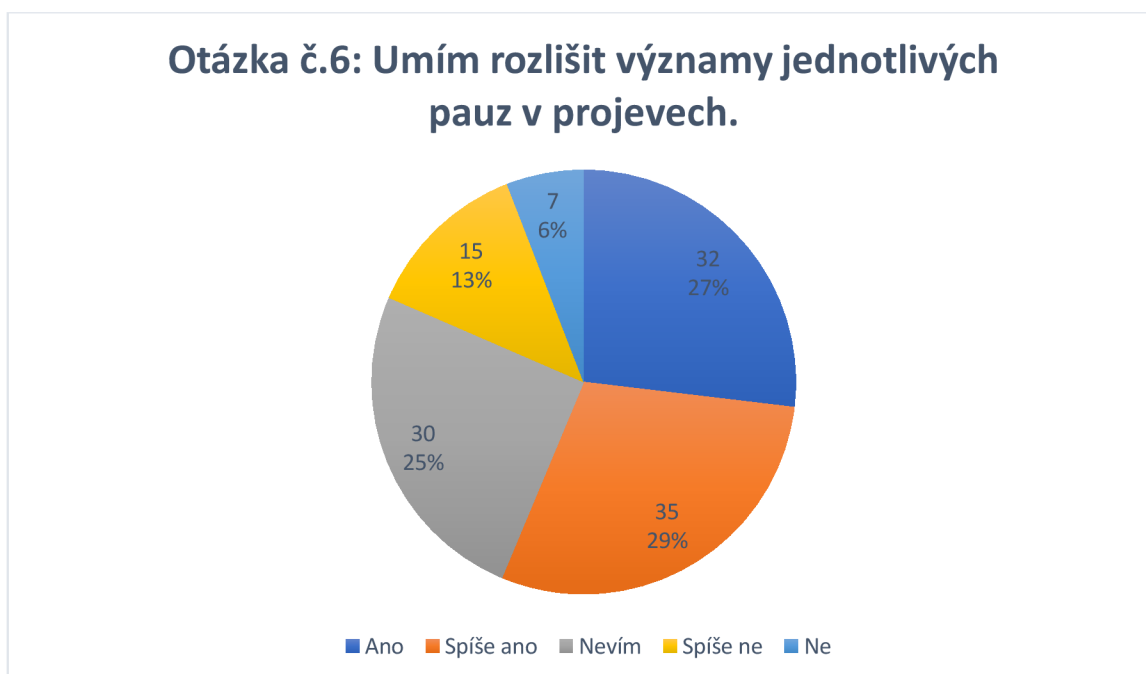

Graf č. 4

Hodnocení délky pauz se svým aritmetickým průměrem (3,076) se řadí na poslední příčku ve vnímání projevů studenty. Studenti si nejspíš toto kritérium příliš neuvědomují, či se na něj vědomě nezaměřují. Je také možné, že studenti mohou tento jev řadit k aspektu frázování projevu. Neboť z další otázky je zřejmé, že umístění pauz je pro studenty důležité, ačkoliv aritmetický průměr zde činí 2,84 a medián 3, a poměr odpovědí „ano“ a „ne“ je téměř konstantní, odpověď „spíše ano“ volilo 40 % respondentů.

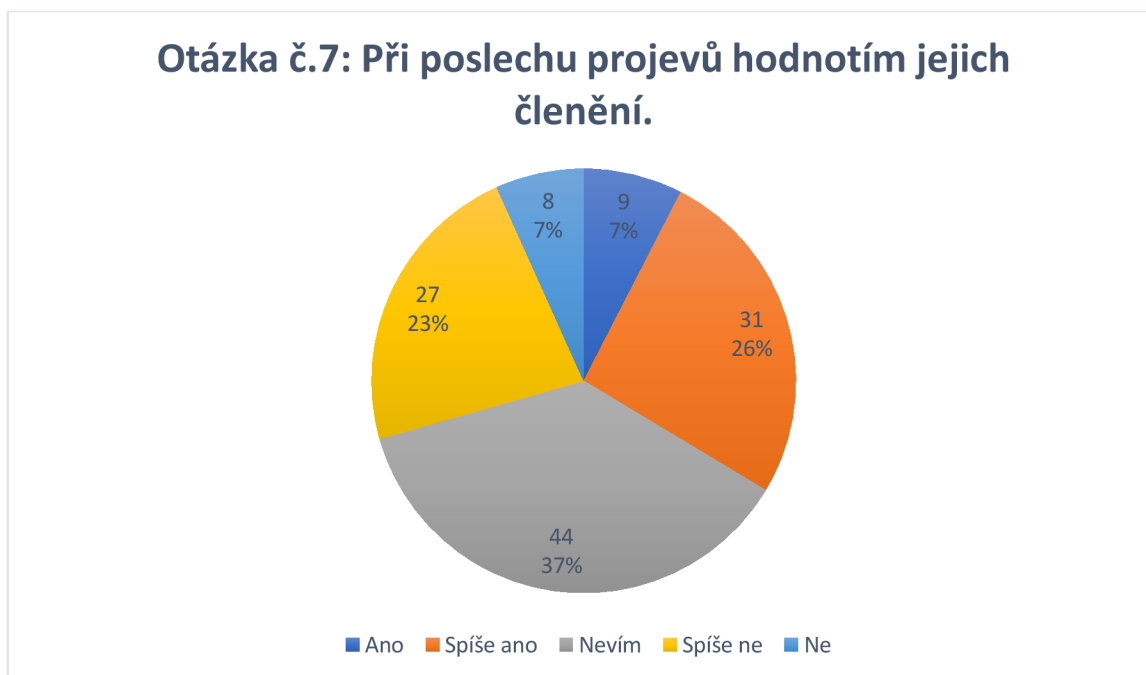

Graf č. 5

Graf č. 6

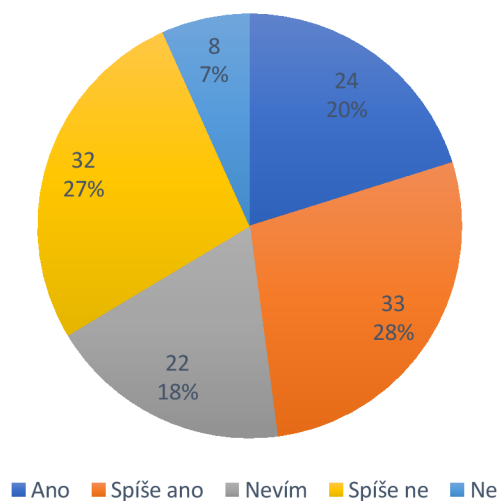
Z průměru daných odpovědí (2,437) plyne, že respondenti spíše umí rozlišit významy jednotlivých pauz v projevech. Předpokládejme tedy, že odpovědi na otázku č. 9 „Odmhlky / pauzy“ v druhé části dotazníku můžeme považovat za reliabilní.

Graf č. 7

Průměr této odpovědi činí 2,975, z grafu také pozorujeme, že nejčtenější odpověď na tuto otázku byla „Nevím“. Z toho vyplývá, že na členění projevu není tedy nejspíše kladen velký důraz, nebo si studenti nejsou hodnocení členění vědomi. Po vypočtení Pearsonova korelačního koeficientu vzhledem k otázce č. 4: Vnímání délky pauz, získáváme koeficient 0,227. Nejedná se tedy o statisticky významnou korelaci. Proto můžeme říci, že hodnocení délky pauz a také hodnocení členění si studenti buď neuvědomují, nebo na tyto aspekty nekladou takový důraz.

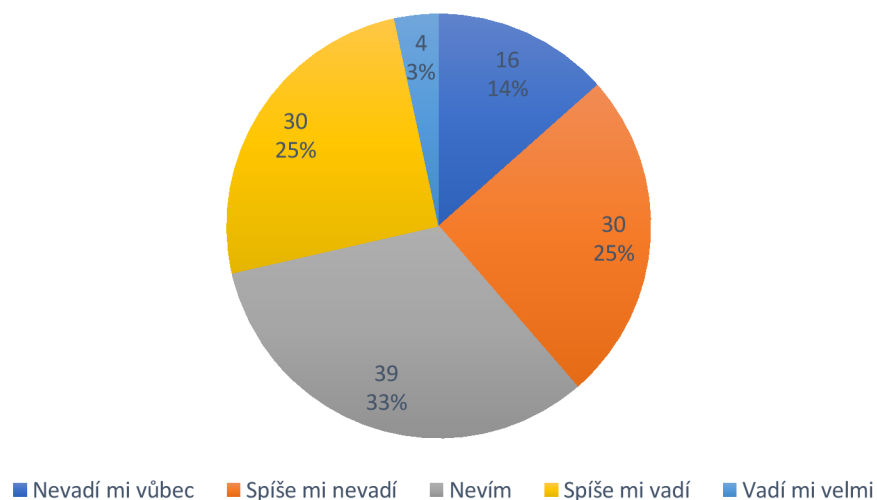
Otázka č.8: Při poslechu hlasových projevů si všímám nadbytečných slov:

Graf č. 8

Po porovnání aritmetických průměrů odpovědí na otázky 8 (2,748) a 9 (2,823) je zřejmé, že studenti se více zaměřují na samotná nadbytečná slova, až poté analyzují, zdali jim v projevu vadí, či nikoliv. Třetina studentů neumí bez konkrétního příkladu míru nelibosti vyjádřit, poměr odpovědí „spíše mi vadí“ a „spíše mi nevadí“ je přesně 1; podle malého počtu odpovědí „nevadí mi vůbec“ a „vadí mi velmi“ tedy můžeme spíše odhadnout, že nadbytečná slova studentům možná spíše vadí.

Otázka č.9: Do jaké míry Vám nadbytečná slova v hovoru vadí?

Graf č. 9

Vyhodnocení

Z porovnání aritmetických průměrů daných množin odpovědí na jednotlivé otázky vyplývá, že studenti kladou největší důraz na rychlost projevů. Druhým nejdůležitějším jevem je pro ně artikulace vyučujícího, následuje hlasitost a na čtvrtém místě jsou pozorována nadbytečná slova. Třetím nejméně pozorovaným jevem je poté umístění pauz, členění projevu na druhém místě z nejméně pozorovaných a na posledním místě hodnotí studenti délku pauz.

Z grafů všech otázek zkoumajících záměrné vnímání jednotlivých jevů je zřejmé, že přibližně 27 % studentů často neví, zda jev pozoruje či nikoliv. To nás může vést k zamyšlení, zdali neexistuje skupina studentů, kteří se zaměřují na jiné než komunikační aspekty, například obsahovou stránku, umístění přízvuků či metakomunikaci, které mají při vnímání projevu vliv na jeho celkové hodnocení.

Část druhá

Tato část se zabývá analýzou nahrávek projevů vyučujících, se kterými žáci přišli prvně do kontaktu. Respondenti nejprve hodnotí míru jednotlivých aspektů projevu ukázkového vyučujícího, poté zařazují přijatelnost této míry do Likertovy škály. Je využito Sada otázek k druhé části dotazníku.

Struktura se skládá z: 1. popisu pozorovaného vyučujícího; charakteristice nahrávky; 2. přepisu nahrávky; 3. vyhodnocení získaných dat po jednotlivých skupinách: hlasitost, artikulace, rychlost projevu, odmlky a pauzy, frázování. Dále nadbytečná slova v projevu, kde je využit také přepis nahrávky pro analýzu projevu a porovnání s odpověďmi respondentů. Jistota projevu, hodnocení projevu, a nakonec jsou diskutovány pocity, které se žákům při poslechu projevu vybavují. Pro lepší vyhodnocení a představy výsledků byl použit aritmetický průměr a také medián. Otázka číslo 26. „Vidíte podobnost projevu tohoto vyučujícího s jinou známou osobou? Pokud ano, komu se projev podobá?“ Byla z důvodu malé četnosti odpovědí ano vynechána, hodnocení projevů vyučujících s velkou pravděpodobností není ovlivněno atribuční chybou.

Konec části porovnává pomocí aritmetických průměrů a mediánů hodnocení jednotlivých aspektů pozorovaných vyučujících v pořadí, v jakém jsou obecně vnímány (viz

Vyhodnocení první části). Všechna tato kritéria zohledňuje při porovnání celkových hodnocení.

1. Pozorovaný vyučující číslo 1

Tato část dotazníku je zaměřena na analýzu projevu vyučujícího českého jazyka. Věk vyučujícího můžeme odhadovat okolo padesáti pěti let. Analýza probíhá z nahrávky jejíž stopáž je 2 minuty a 5 vteřin, v ukázce se vyučující dotýká opakování tématu kultivovaného projevu. Nahrávka je volena nejen pro samotnou analýzu projevu, ale také pro ujasnění pojmů hlasové výchovy.

Přepis nahrávky číslo 1

„A teď už se pustíme do toho, co je vlastně – dnes, naším hlavním tématem. Ještě bych po Vás rád chtěl slyšet, co rozumíme kultivovaným projevem. Na co tam musíme dávat obecně pozor, a co teď začneme konkrétně cvičit. Kultivovaný projev, mluvní, je jaký? Ten mluvený, jaké má mít kvality?“

„*Spisovný*“ (odpověď studentky)

„Určitě spisovný, z hlediska hláskoslovného hovoříme o čem? Když mluvíme o spisovnosti, jak se řekne spisovná výslovnost?“

„*Ortoepie*“ (odpovědi studentů)

„O ortoepii, výborně, ano. Takže musí být ortoepický, to tady budeme taky trénovat, dál?“

„*Aby dával smysl*“ (odpověď studenta)

„To určitě, ale to i psaný, jo, Tomáši, takže specificky mluvený.“

„...“ (nesrozumitelný projev studenta)

„Prosím?“

„*Dobře artikulovaný*“ (student napravuje svou nesrozumitelnou odpověď)

„Výborně, tak to je velmi důležité, dobře artikulovaný, eeh, říkáme trošku v herecké hantýrce, že se nesmí šumlovat. Už jsme si to tady ukazovali, posledně. Teď jsem zrovna sešumloval tu minulou větu. Takže musím taky dávat pozor, a...“

(odpověď studentky není zřejmá z nahrávky)

„Mluvit, ano, přiměřeně pomalu a když to zobecníme, tak, eeh, hovoříme o tempu. A vzpomeňte si: správné tempo nebo přiměřené tempo, správně udělané pauzy, jak se tomu říká dohromady?“

„...“

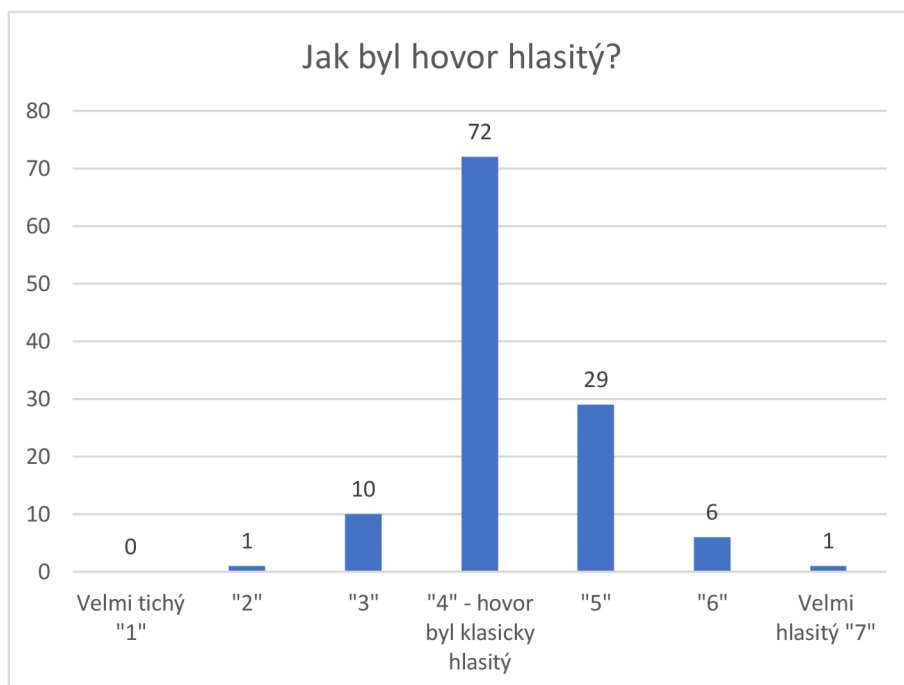
„Hmm, kadence; kadence ne, kadence je něco jiného, to souvisí s melodií... Správné“

„...“ (reakce studentky)

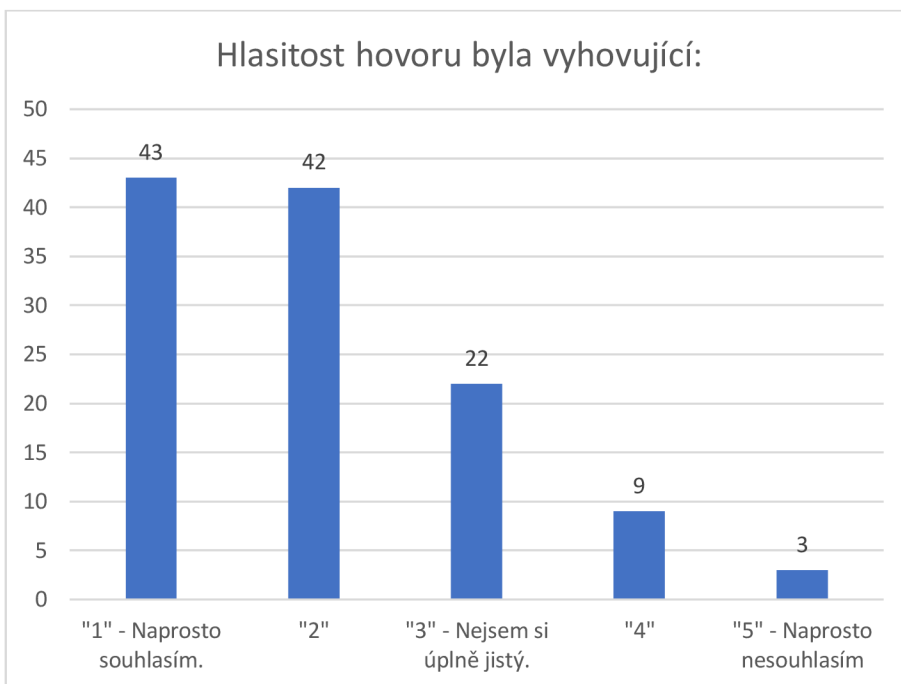
„To je ono, správné frázování, to znamená musíme správně frázovat čili jít ve správném tempu a naše pauzy logické mají být v jedno s pauzami fyziologickými, vzpomínáte?“

„Tak to pojďte zkusit. My jsme si říkali, že budeme pracovat v hodině s učebnicí, takže si otevřete učebnice, máme tam nějaká cvičení, kterými začneme... A... v, eeh, jestli můžu něco doporučit zase z praxe, a znám to i od různých moderátorů, tak když budete mít připravený projev a budete vědět, že budete někde mluvit a půjde vám o něco, vám. Tak je dobré se rozmluvit.“

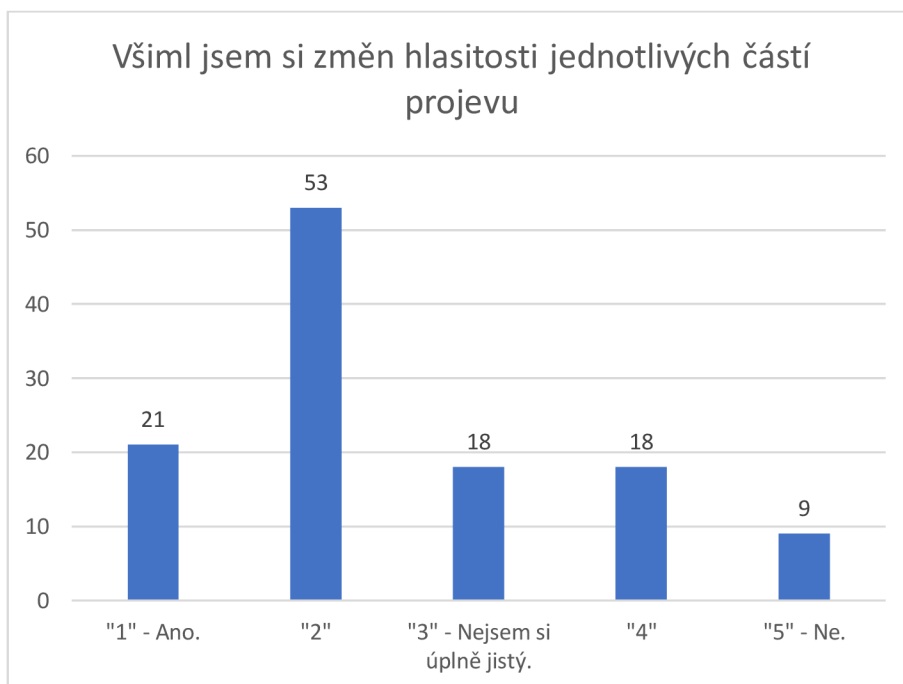
Analýza dat

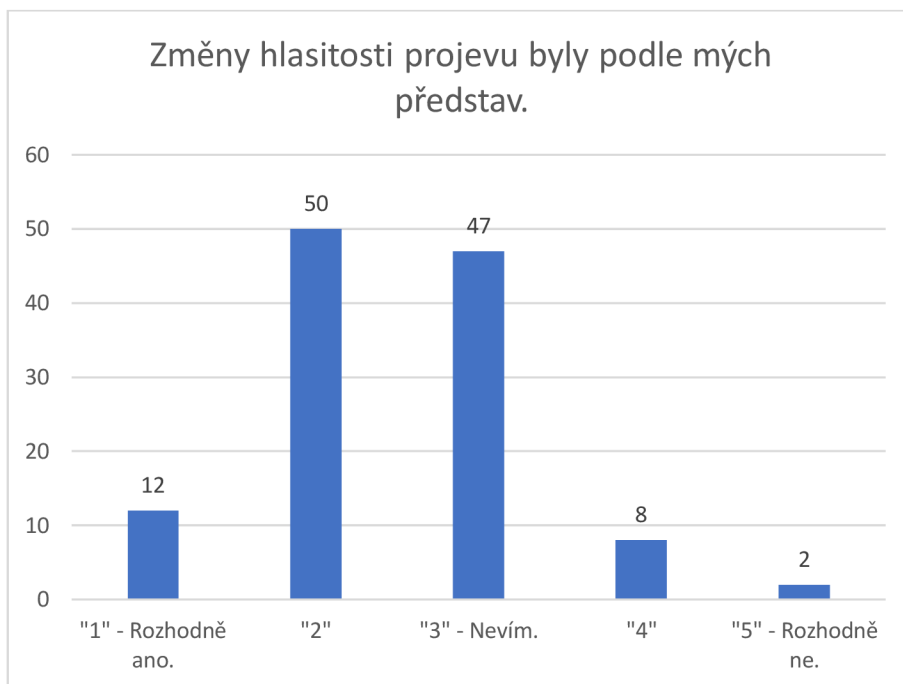
Graf č. 10

Graf č. 11

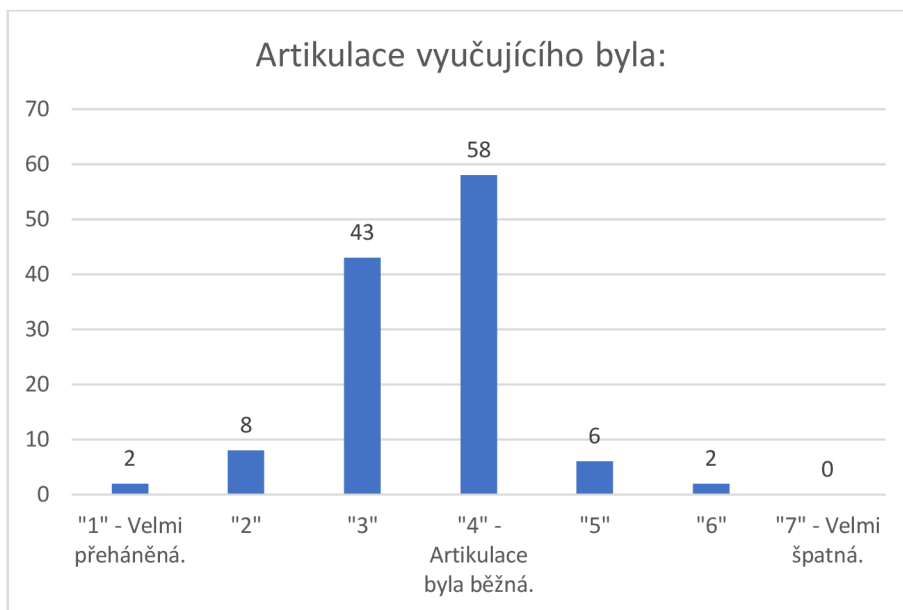

Graf č. 12

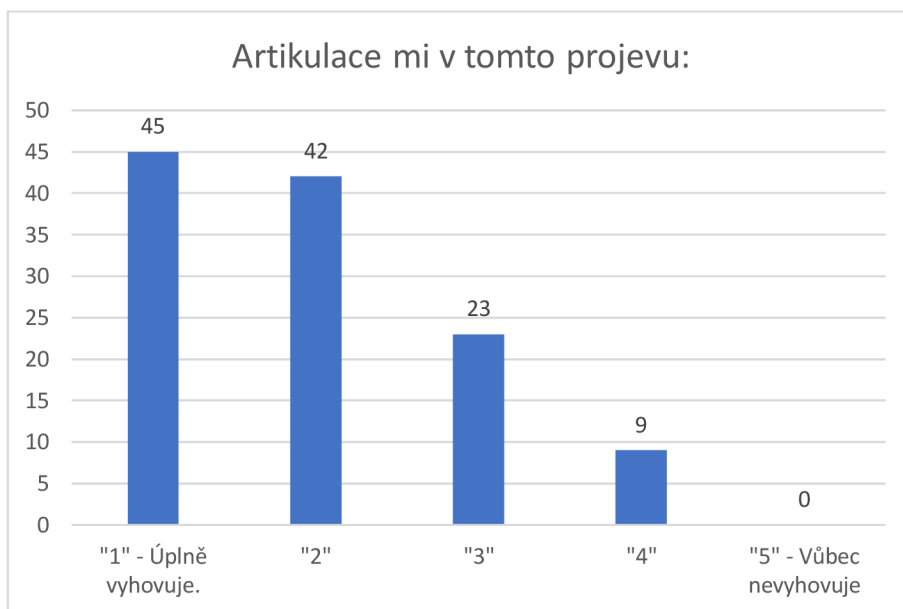

Graf č. 13

Hlasitost projevu prvního ukázkového učitele vnímají studenti většinou ve stejné míře (viz Graf č. 10), tedy, že hovor je hlasitý klasicky, tato hlasitost hovoru studentům u tohoto vyučujícího vyhovuje; 71 % respondentů naprosto nebo spíše souhlasí. Medián (2) je téměř totožný s aritmetickým průměrem (2,05) pokud se jedná o pocit z hlasitosti projevu. Přibližně 45 % studentů si také všimá změn hlasitosti (Graf č. 12) a podobnému počet žáků (50) tyto změny spíše vyhovují. Z porovnání Graf č. 11 a Graf č. 13 však vyplývá, že dochází k přesunu respondentů ze skupiny „rozhodně ano“ do skupiny „nevím“, za předpokladu možné analýzy nahrávky se tedy lze domnívat, že změny hlasitosti nejsou pro studenty primárním pozorovaným jevem, před samotnými změnami hlasitosti stojí totiž hlasitost projevu sama.

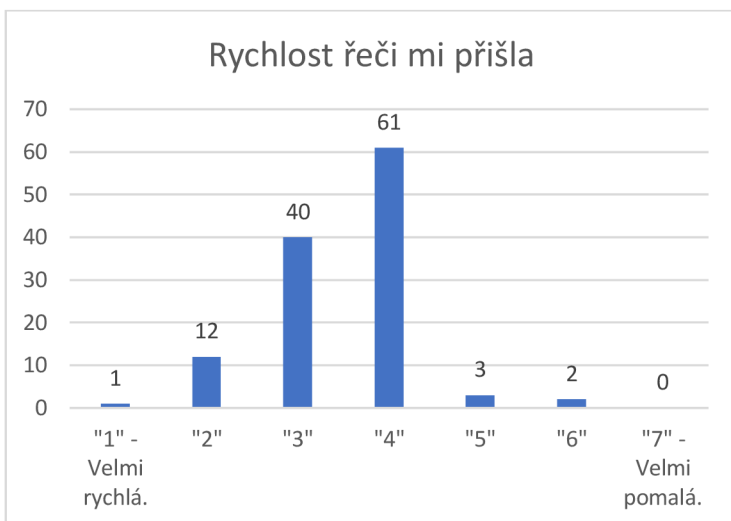

Graf č. 14

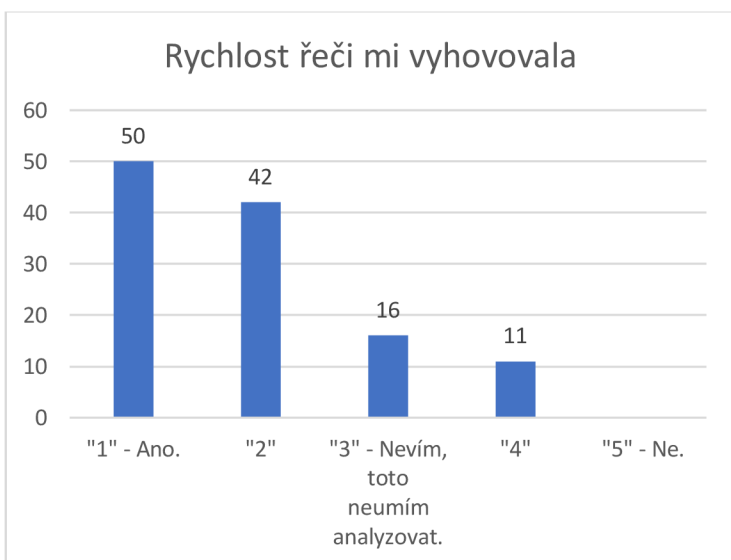

Graf č. 15

Artikulaci vyučujícího můžeme považovat za spíše běžnou (medián 4), z aritmetického průměru (3,54) však vyplývá, že vyučující se snaží artikulovat o trochu zřetelněji, než je běžné. Tento styl artikulace naprosto vyhovuje 38 % a spíše vyhovuje 35 %. Protože 54 % studentů záměrně vnímá artikulaci, tento způsob artikulace by mohl být ideálním způsobem artikulace u projevu vyučujících.

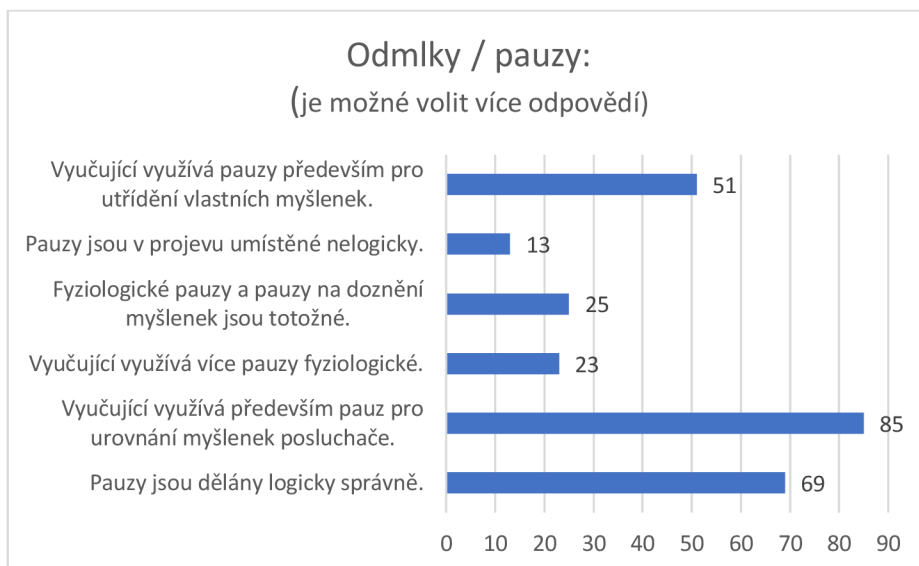

Graf č. 16

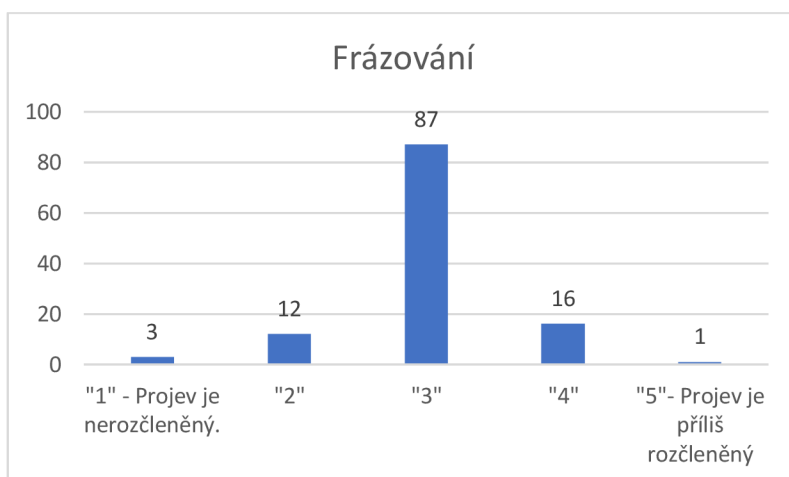
Graf č. 17

Ačkoliv přes 50 % studentů hodnotí rychlost projevu jako běžnou, z aritmetického průměru (3,5) vyplývá, že projev je spíše o trochu rychlejší oproti normálu. 77 % studentů je s rychlostí projevu převážně spokojeno. Z Vyhodnocení části jedna je zřejmé, že nejvíce studentů lpí právě na rychlosti projevu. U takto pozorovaného jevu dosažení 77 % spokojenosti vypovídá, že tempo projevu je ideální.

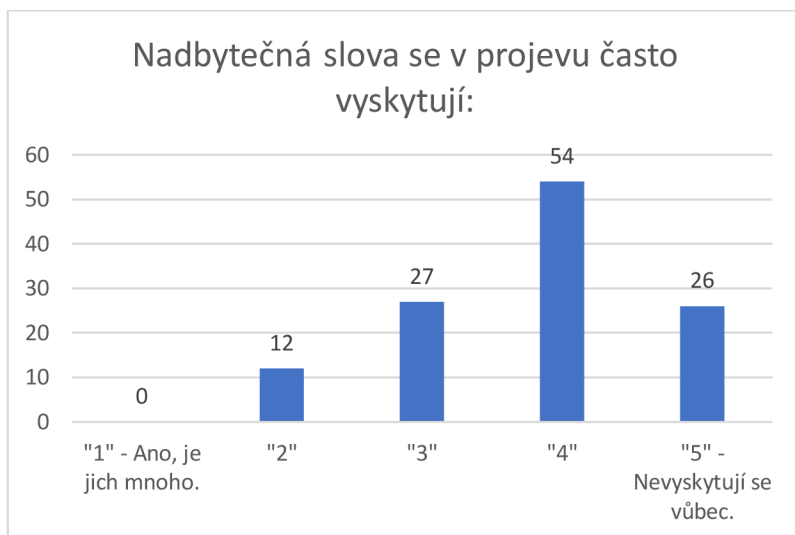
Graf č. 18

Ačkoliv z Vyhodnocení části první vyplývá, že většina studentů umí rozlišit významy jednotlivých pauz v projevech, z analýzy odpovědí není patrné, zda z tohoto výsledku můžeme vycházet. 17 respondentů totiž uvedlo, že vyučující zároveň využívá pauzy pro utřídění vlastních myšlenek a pauzy pro urovnění myšlenek posluchačů, proto budeme pouze konstatovat realitu, že 58 % studentů si myslí, že pauzy jsou dělány logicky správně. Po analýze nahrávky s tímto konstatováním lze souhlasit.

Graf č. 19

Hovor je členěný klasicky, to potvrzuje 73 % respondentů.

Graf č. 20

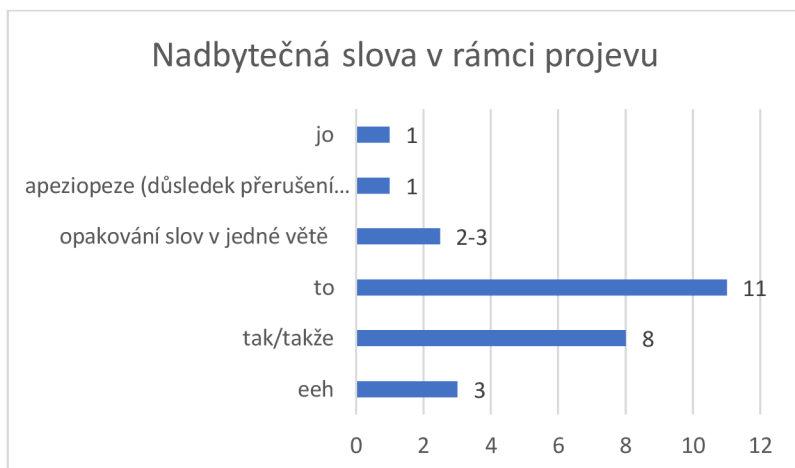
Medián této otázky je roven číslu 4, nadbytečná slova se v projevu podle studentů spíše nevyskytují.

S tímto výsledkem bychom mohli souhlasit i v naší analýze využívající přepisu nahrávky.

Analýza Přepis nahrávky číslo 1 a odpovědi studentů

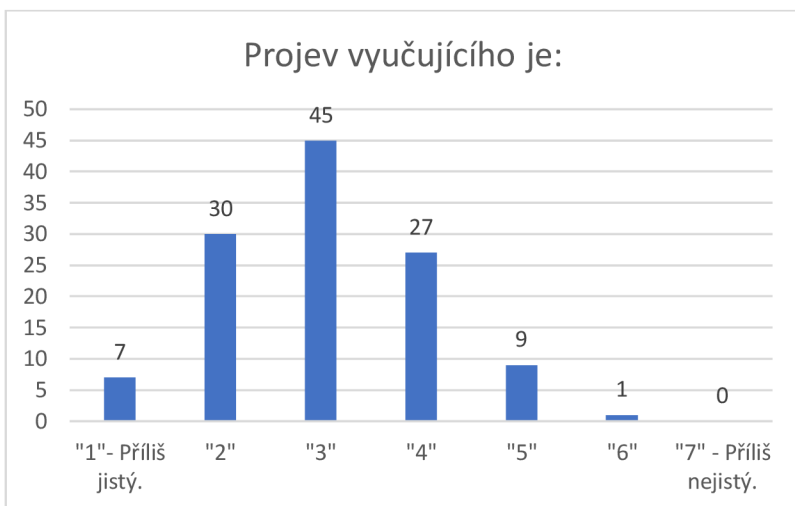
Graf č. 21 (Graf zaznamenává odpovědi respondentů s četností větší než jedna.)

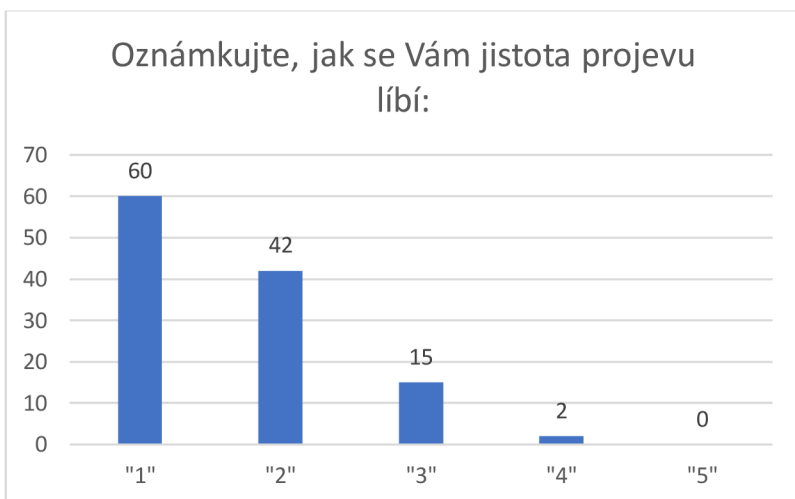
Graf č. 22

Z přepisu je zřejmý výskyt slova „eeh“, dále bychom mohli označit za nadbytečná slova ukazující zájmeno „to“, které se vyskytuje v ukázce 11krát. Jako nepříznivý jev je možné i jednou si všimnout apoziopoeze: „máme tam nějaká cvičení, kterými začneme... A... v, eeh, jestli můžu něco doporučit“; nejde však o nadbytečné slovo, proto studenti tento jev ani neoznačili.

Při porovnání obou grafů se studenti shodují s analýzou přepisu, pokud se jedná o slova „tak a takže“, dále označují jako nadbytečné slovo „eeh“, které je slovem vyplňující pauzu. Dalším nepříznivým jevem je opakování slov v jedné větě, příčinou tohoto jevu je nejspíše nepromyšlenost pokračování sdělení, dochází k pauze pro promyšlení a řečník si pomáhá v navázání řeči zopakováním slova. Je překvapivé, že studenti považují za nadbytečné slovo „šumlovat“. To vede k zamyšlení, zdali je otázka formulována správně, či si studenti umí představit, co je skutečně slovo nadbytečné. Slovo „vlastně, které při analýze projevu z přepisu nezaznamenáváme více než 2krát, překvapivě studentům v projevu i přesto vadí. Četnost odpovědí na tyto otázky není však vysoká a označených slov není mnoho. To potvrzuje také předešlá otázka na výskyt nadbytečných slov, na kterou je odpovídáno ve 45 % odpovědí „4“ - nadbytečná slova se spíše nevyskytují.

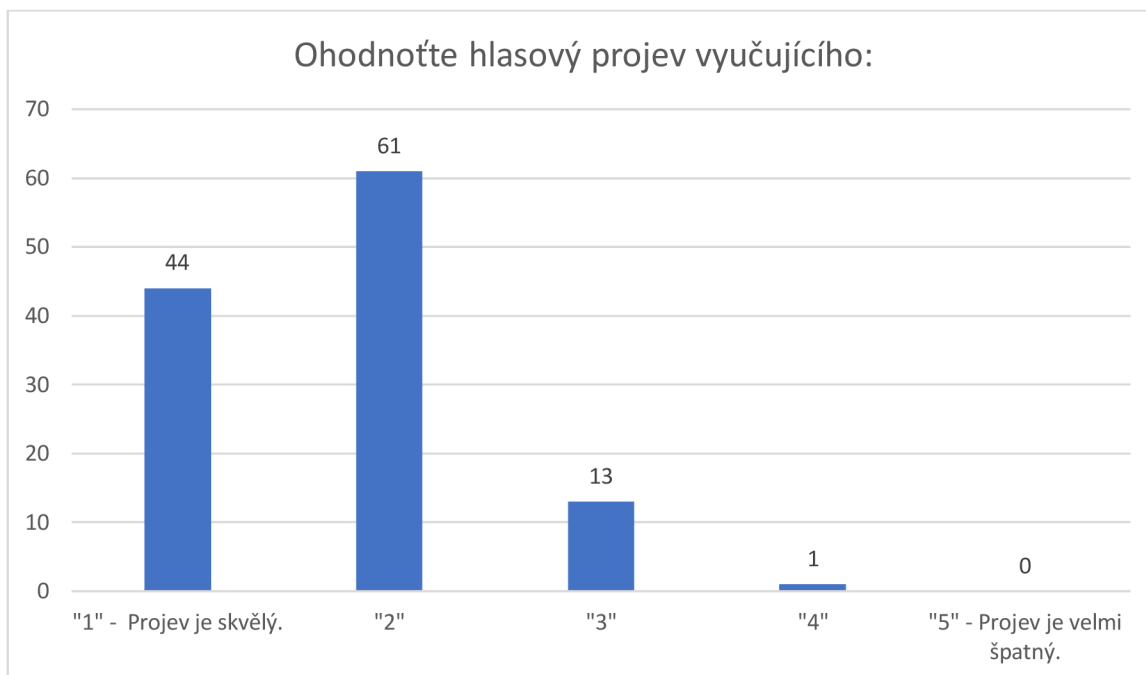

Graf č. 23

Graf č. 24

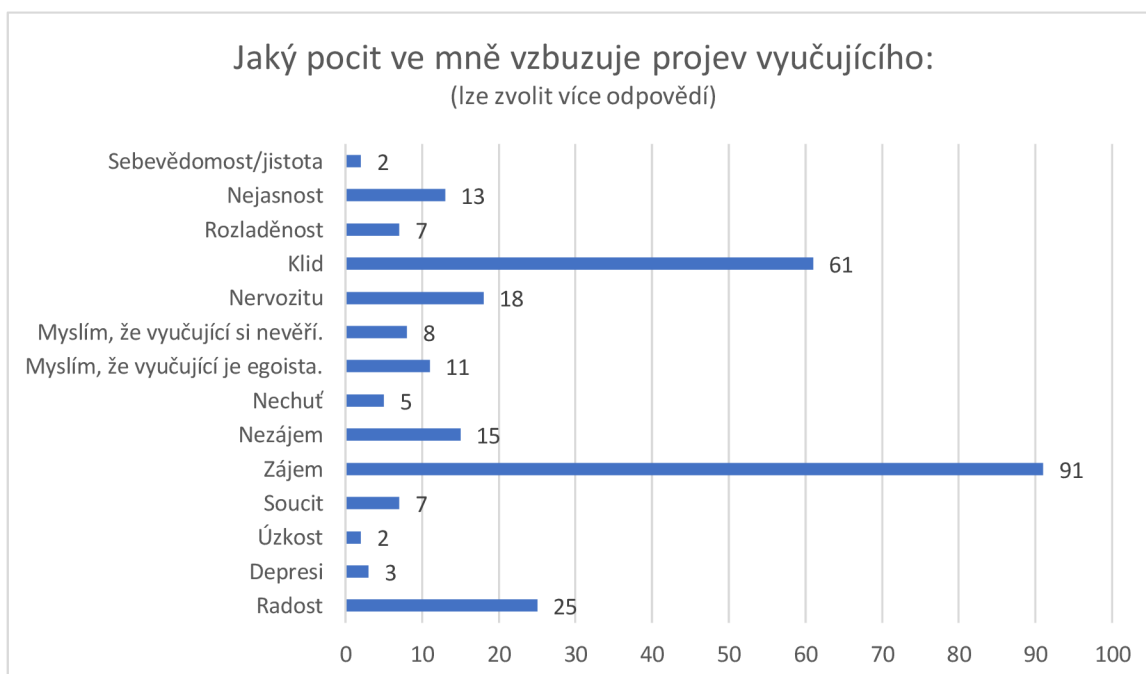
Ze získaných odpovědí žáků lze považovat projev za spíše jistý. Rozptyl odpovědí není také velký, neboť dalšími nejčetnějšími odpověďmi jsou okolní hodnoty „2“ a „4“. Tento rozptyl můžeme považovat za subjektivní složku interpretace odpovědí a také se v něm odráží různé osobní zkušenosti žáků s jinými řečníky. Jistota projevu však úplně vyhovuje 50 % respondentů. Od hodnocení „3 – dobré“ se vyskytují jen 4 odpovědi, proto můžeme považovat míru jistoty v projevu tohoto mluvčího za vhodně zvolenou.

Graf č. 25

Hodnocení hlasového projevu leží svým aritmetickým průměrem (1,76) spíše u „2“ – můžeme tedy říci, že projev je hodnocen velmi kladně, a to jako lepší než chvalitebný.

Souhrn

Graf č. 26 (Graf zaznamenává pouze odpovědi s četností větší než jedna.)

Pocity, které vycházejí z projevu studenta korespondují s hodnocením, projev přijde 51 % respondentům klidný, v 91 (76 %) studentech dokonce probuzuje zájem, třetí

nejčtenější pocit, který je projevem ve studentech vzbuzován je radost (21 %). Způsob projevu je tedy pro většinu studentů vhodný a zajímavý. Výskyt malého množství nadbytečných slov nemá na finální hodnocení velký význam.

Je však překvapivé, že ačkoliv projev je hodnocen převážně kladně, u malé skupiny studentů můžeme také zaznamenat pocit nejasnosti, rozladěnosti a nezájmu. Tyto pocity mohou být způsobeny ale také jinými faktory od faktorů dotazovaných, může se jednat například o obsahovou stránku, vliv na rozladěnost může mít také poloha hlasu. Dalším překvapivým pocitem je dojem, že vyučující je egoista, tato odpověď sice částečně koresponduje s dotazem na jistotu projevu (7 respondentů označilo projev za příliš jistý), ale k této skupině se přidala 3 % studentů. Možnými příčinami mohou být: zisk pocitu z polohy hlasu vyučujícího; způsobu, jak pokládá studentům otázky či formální stránka výkladu.

2. Pozorovaný vyučující číslo 2

Žáci analyzují projev vyučujícího společenskovedního semináře. Ukázka je vybrána z úvodu vyučovací hodiny na téma „Feminismus“. Stopáž nahrávky je 2 minuty a 28 vteřin. Vyučující je ve středním věku, můžeme mu odhadovat přibližně 35 let.

Přepis nahrávky číslo 2

„Eh, dobrý den, vítám vás na další hodině, eh, politických ideologií, Eeh, nejdřív zapíšu, kdo chybí, kdo dneska nám chybí?“

„...“

Kos Šimon a Hos Honza, ještě někdo?

„...“

Ivan, ještě někdo další?

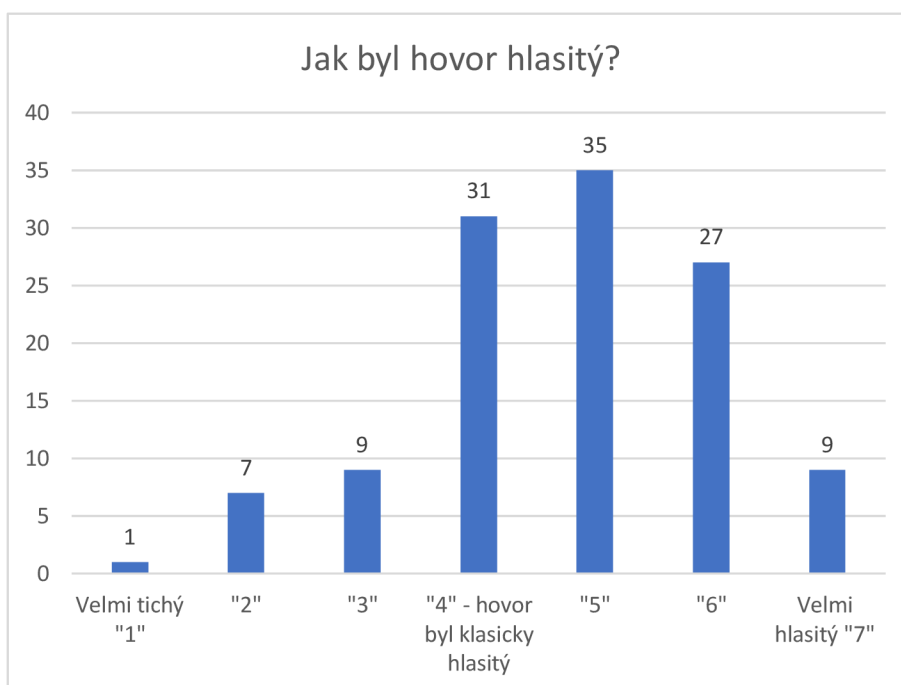
„...“

Ne, eeh, nám v našem, v našem bloku politických ideologií chybí, éh, jedna poslední ideologie, kterou jsme ještě neprobírali a té bysme věnovali celou dnešní hodinu, ta ideologie se jmenuje feminismu, a já jsem si vytkl za cíl v té dnešní hodině, éh, zbořit, zbořit takový předsudek, který možná už vám probleskl všem v hlavě, který je velmi, velmi český a typický, totiž že feminismus je blbost, žé, že to je, eh, záležitost

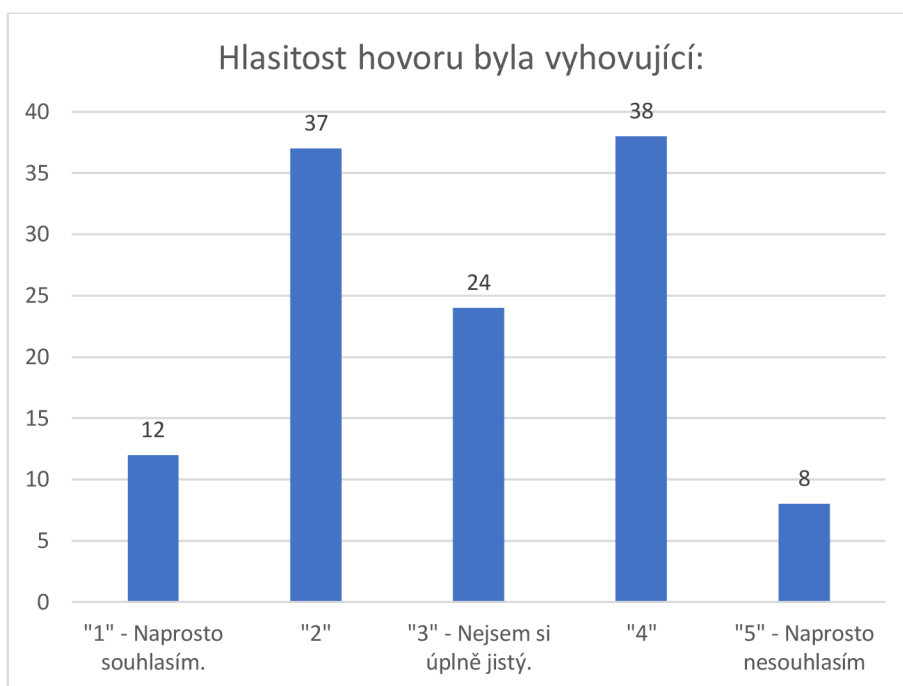
hysterických žen ah, a že, že, že to jsou hlupáci, kdo jsou feministé, eh. Ohledně těch dalších politických ideologií jsem vás vždycky upozorňoval na to, že si musíte dávat pozor, eh, jestli vás náhodou nemanipulují a jestli vám nedávám nějaké jakoby, eh, návodné informace. Dneska si na to dávejte pozor asi tř-trojnásobný, protože, eh, jsem explicitním zastáncem, zastáncem této ideologie, takže mne hlídejte, kdybych vás přesvědčoval, že, že nic jiného na světě není hodnotné než hodnoty feminismu, éh, tak mne na to upozorněte. Ale především mám ten problém teda já, abych, abych vás příliš nemanipuloval, protože, eh, za touhle ideologií teda, éh, stojím. Na začátku bych vás, eh, poprosil, abyste si rozdali pracovní listy, každému... každému jeden, éh, děkuju kluci.

Já vám budu pouštět, eh, reklamy. Čtyři reklamy vám pustím, které jsem náhodně vybral, no né úplně náhodně, vybral jsem je proto, aby vyhovovali... eh, vyhovovali tomu, aby se v nich objevovaly hodnoty, o které, o které feminismu, feminismu jde. Teď vás poprosím abychom se společně na ty reklamy podívali, ovšem nechci, abyste se na ně dívali okem, okem konzumenta, éh, tedy abyste se na ně... nenechávali se zlákávat, eh, tím pozlátkem, eh, vnějším toho svádění, o co té reklamě vlastně jde, ale chci abyste sledovali jako sociální vědec.“

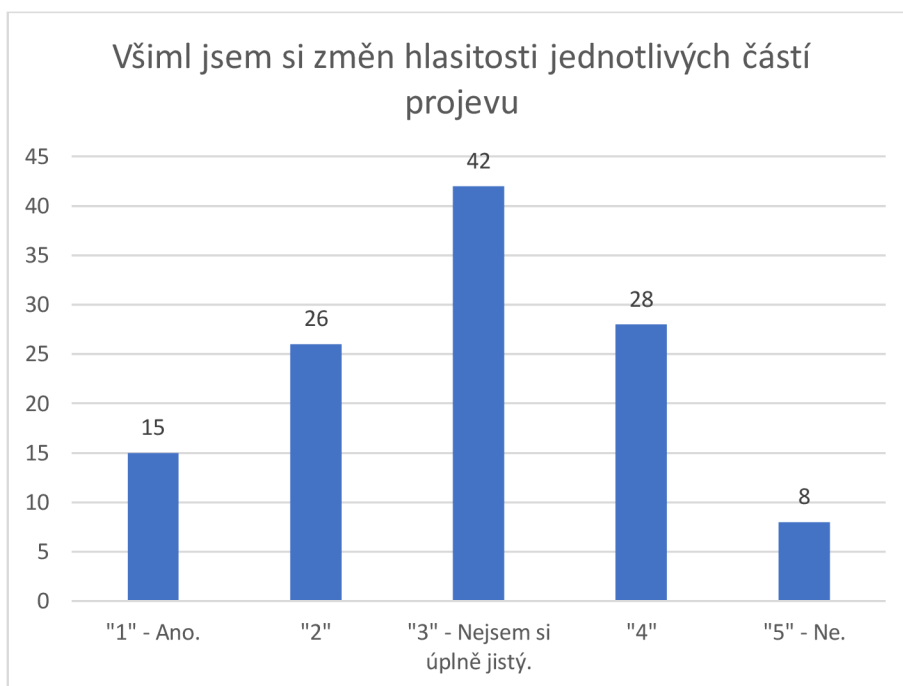
Analýza dat

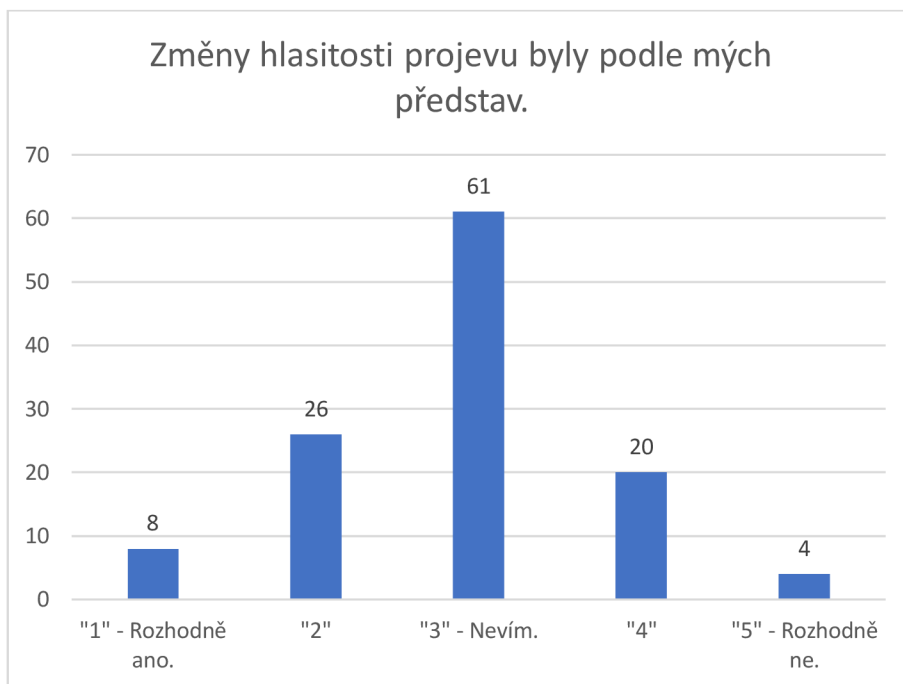
Graf č. 27

Graf č. 28

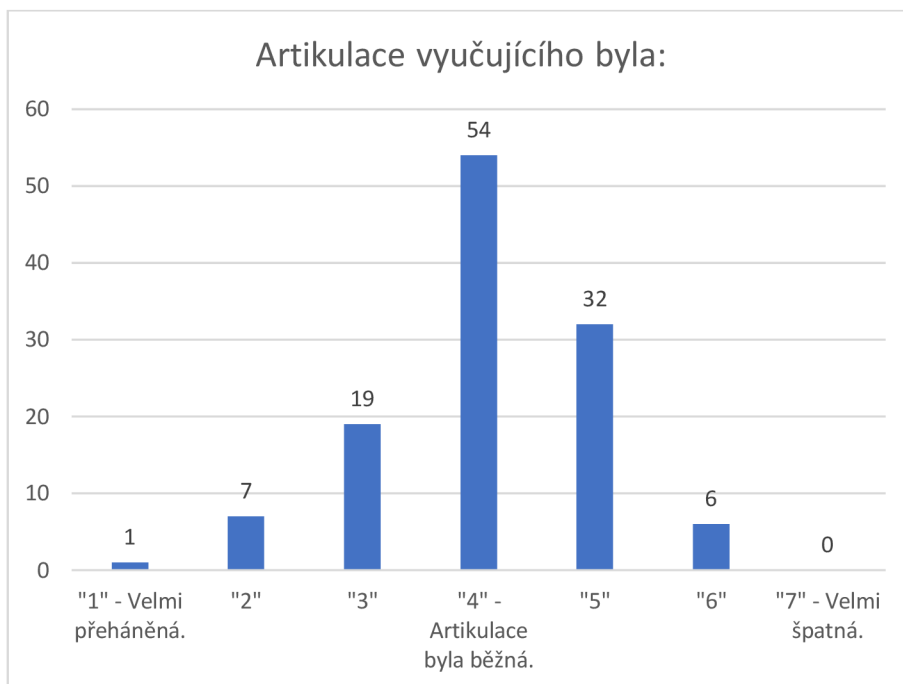

Graf č. 29

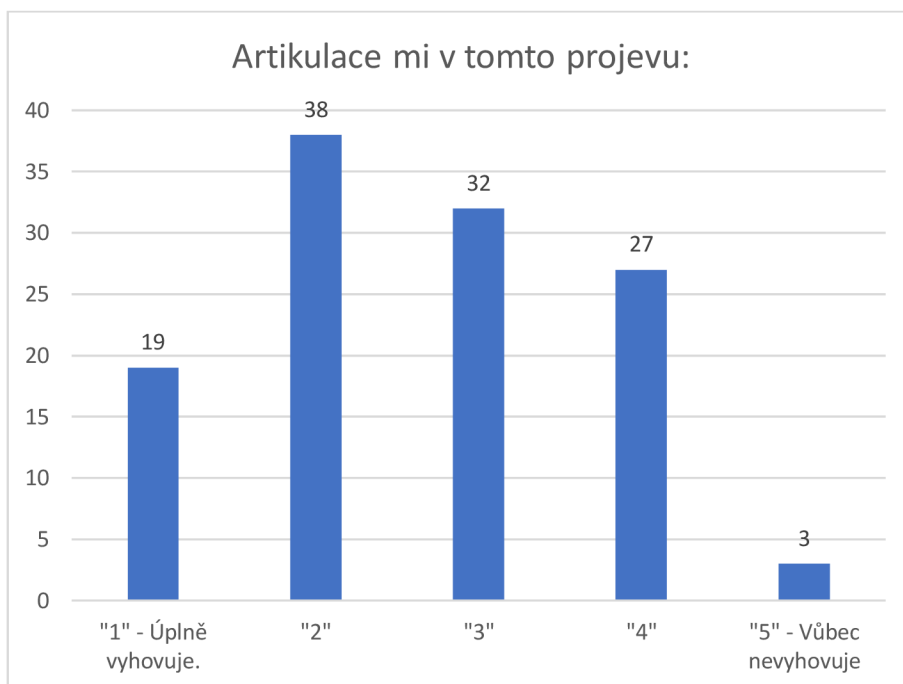

Graf č. 30

Z odpovědí na téma hlasitost u vyučujícího číslo 2 vyplývá, že projev se zdá studentů spíše hlasitější (medián=5), studentům není však zřejmé, zda jim tento typ hlasitosti vyhovuje, či nikoliv. Poměr hlasů hlasitost je vyhovující či hlasitost je spíše vyhovující je 1:1, studenti tedy tvoří dva odlišné celky, jeden celek, kterému hlasitost vyhovuje, druhý, jenž mu naopak hlasitost projevu nevhovuje. 35 % studentů si také není vědomo, zdali si všimli změn hlasitosti v projevu, to potvrzuje také aritmetický průměr (2,9), který se velmi blíží mediánu (3). Tato skupina se ještě zvětšuje u poslední otázky zabývající se změnami hlasitosti, na tu odpovědělo „nevím“ 51 % studentů. Jistý vliv na vnímání těchto aspektů hlasitosti by mohl být způsoben ukázkou, nelze však říci, že by tento fakt ovlivnil názor desítek studentů.

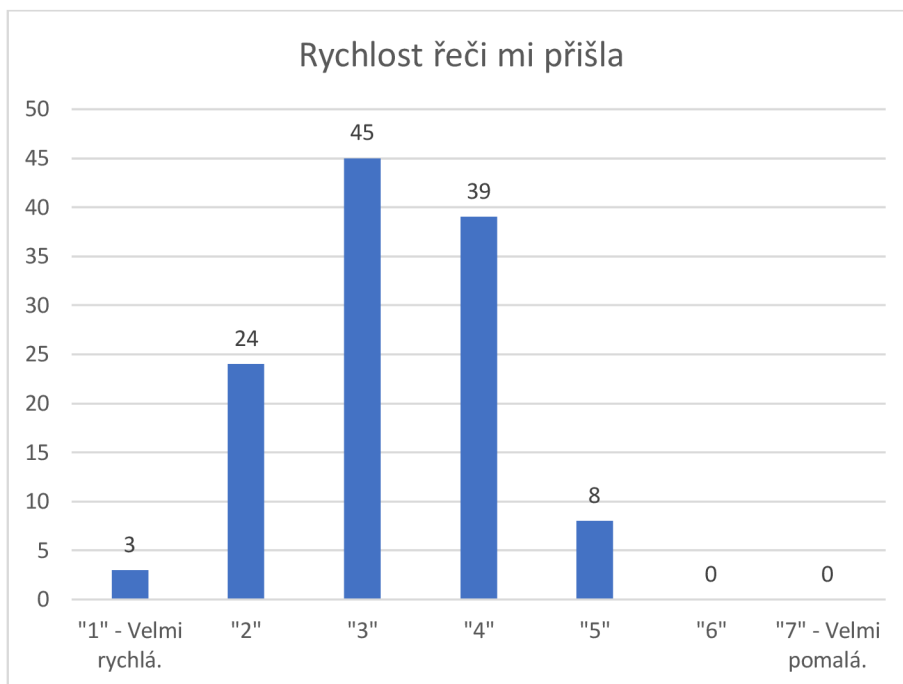

Graf č. 31

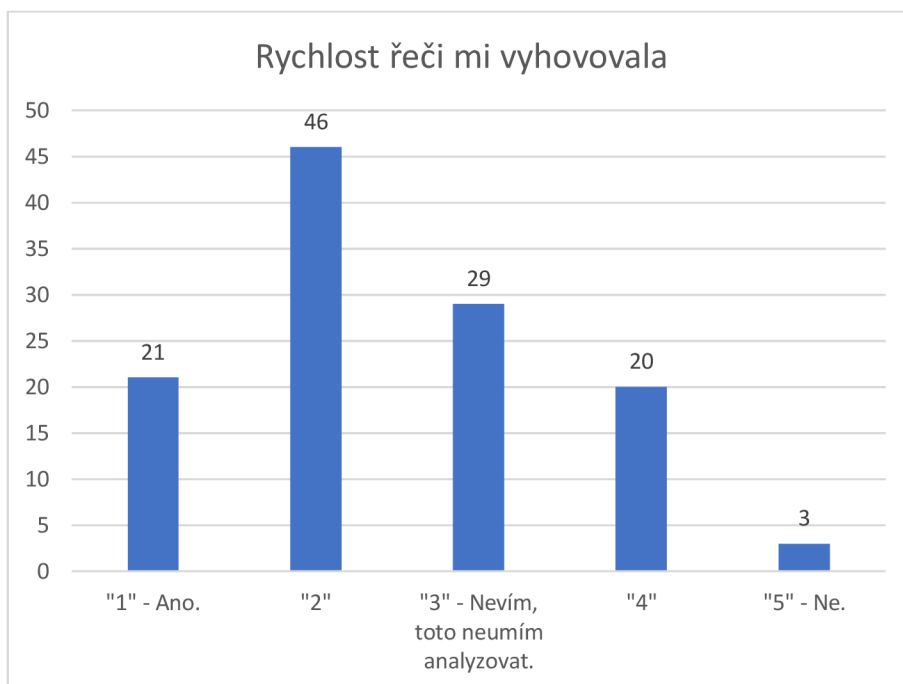

Graf č. 32

Artikulaci projevu můžeme považovat za běžnou, aritmetický průměr (4,06) se shoduje s mediánem (4), i přes předpoklad, že se hodnocení studentů nebude příliš lišit, z Graf č. 32 je možné pozorovat, že 27 (cca 23 %) respondentům artiklace vyučujícího spíše nevyhovuje.

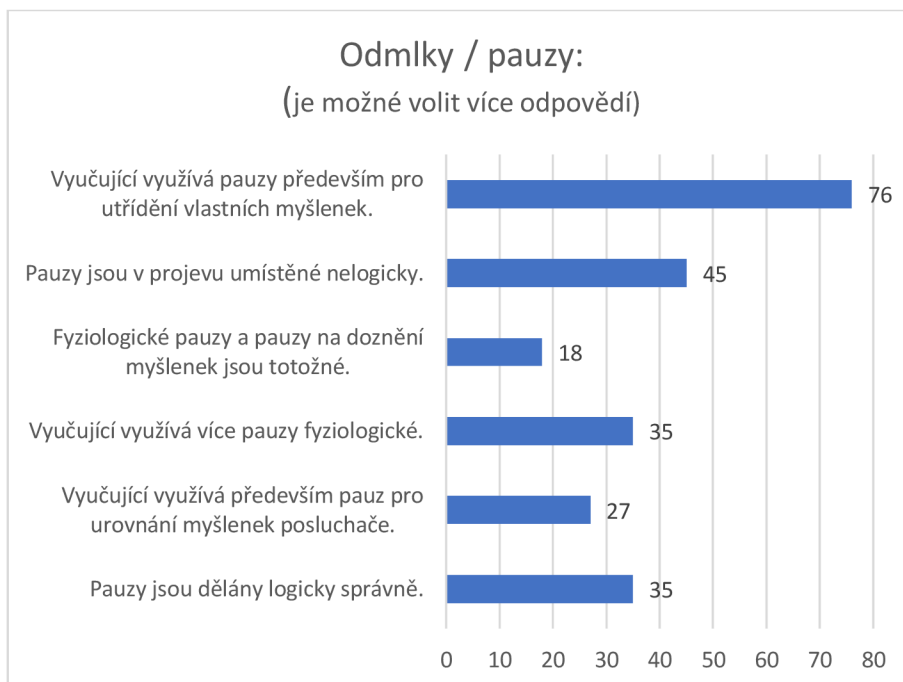
Graf č. 33

Graf č. 34

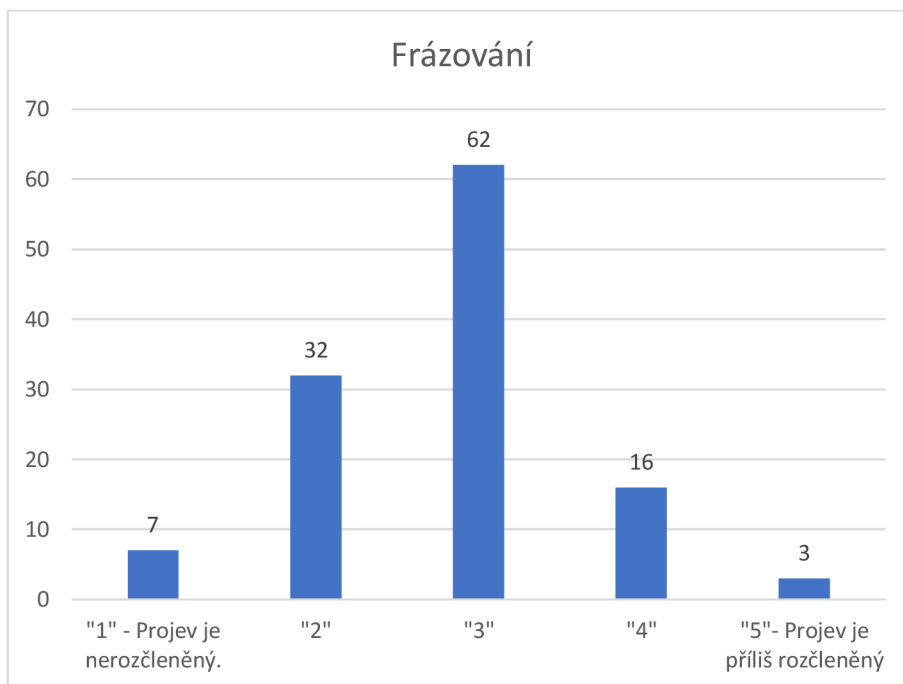
Rychlost projevu vyučujícího se poté jeví studentům jako trochu rychlejší, odchylky četnosti odpovědí v porovnání s odpovědí „2 – rychlá“ a „4 – klasicky rychlá“ však nejsou vysoké, proto je možné se domnívat, že také vzniknout rozdílné skupiny v rámci hodnocení vnímání rychlosti projevu, na neshody napříč spektrem respondentů poukazuje také Graf č. 34, který ačkoliv se s mediánem drží na hodnotě 2, tedy rychlost mi spíše

vyhovovala, vypovídá o rozdělení studentů do 4 velkých skupin podle odpovědi „ano, vyhovuje“ až „spíše nevyhovuje“.

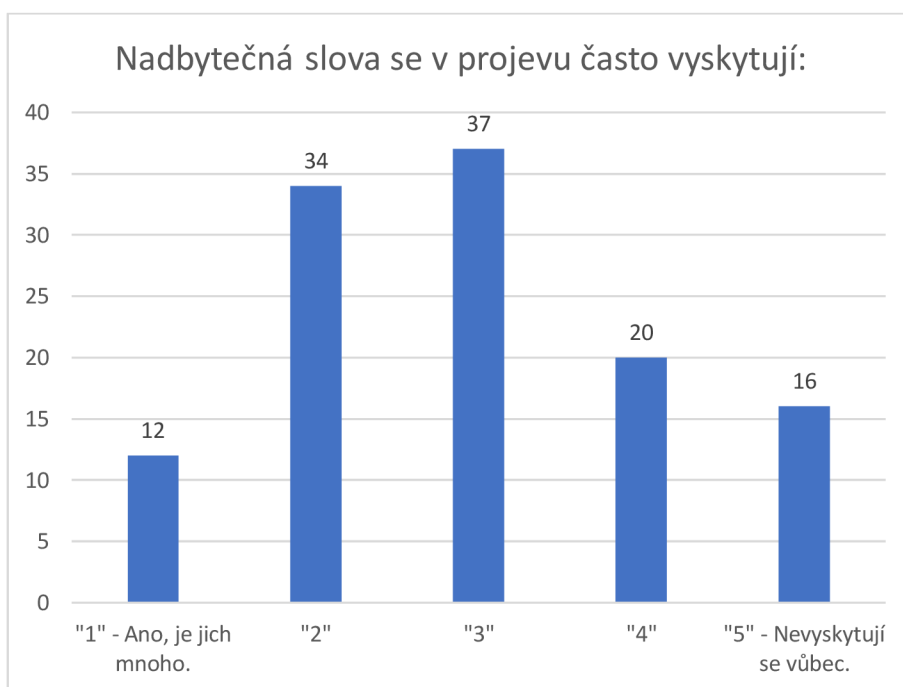
Graf č. 35

Podle odpovědí respondentů je zřejmé, že vyučující využívá pauzy především pro utřídění vlastních myšlenek (64 % žáků), na druhém místě poté stojí (38 % respondentů), že pauzy jsou umístěny nelogicky, vzniká zde ale také méně početná skupina studentů (35) jež se domnívá, že pauzy jsou dělány logicky správně. Z dalších odpovědí je zřejmé, že pauzy v hovoru jsou spíše fyziologické, toto si myslí 38 % respondentů. Na posledním místě poté stojí rovnost fyziologických pauz a pauz na doznění myšlenek. Z těchto výsledků a také po poslechu nahrávky lze vyvodit závěr, že pauzy vyučujícího jsou často umístěné nelogicky, dochází zde také k apoziiopezi, jejíž četnost (3) zaznamenává také Graf č. 38.

Graf č. 36

Frázování převážně považováno za normální, většina zbylých studentů, tj. přibližně 33 %, považuje poté projev za spíše nerozčleněný či nerozčleněný, tento pocit může být způsoben především tím, že se jedná o monolog vyučujícího, projev je proto (také viz Přepis nahrávky číslo 2) rozčleněn do malého počtu rozsáhlejších úseků.

Graf č. 37

Po analýze nahrávky můžeme říci, že nadbytečných slov a nepříznivých jevů není v tomto projevu nemalý počet, respondenti se však na výsledku nemohou shodnout, pokud však vezmeme v potaz také analýzu nadbytečných slov z přepisu nahrávky, mlze říct, že nadbytečná slova se v projevu často vyskytují.

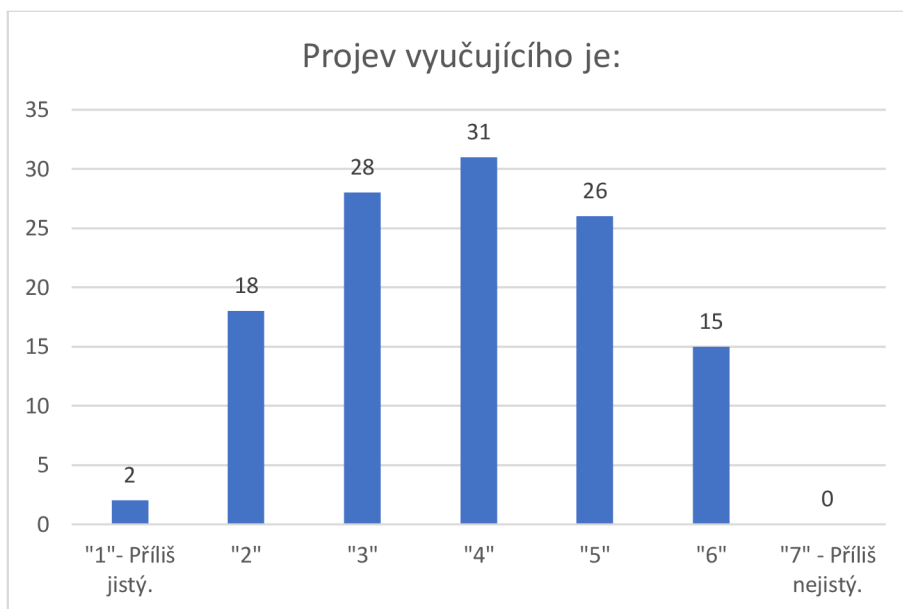
Graf č. 38

Graf zaznamenává odpovědi respondentů s četností větší než jedna.

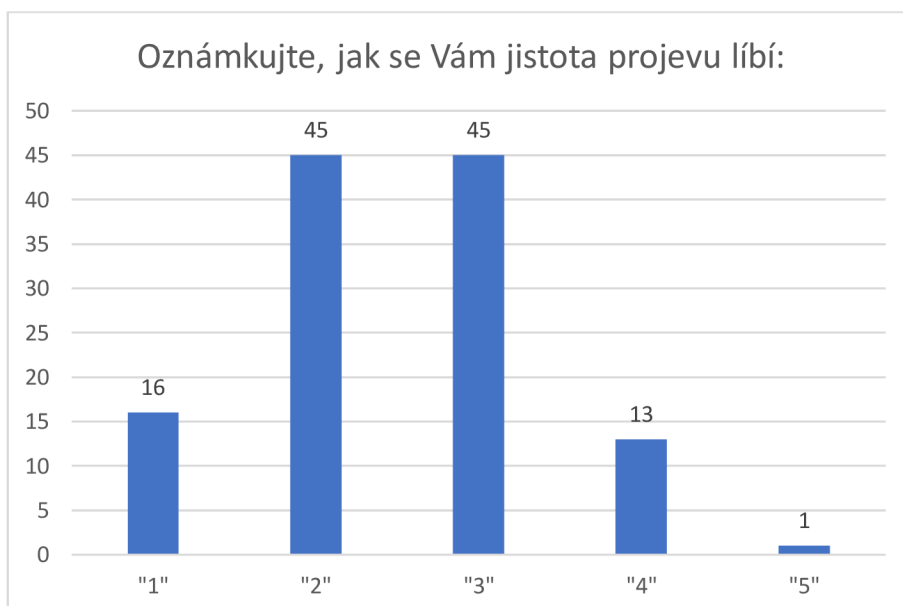

Odpovědi žáků jsou téměř totožné s analýzou přepisu nahrávky. Výskyt slova „éh, áh“ je nejčetnější, toto výplňové slovo se vyskytuje v projevu 22krát. Slovo „že“ vyskytující se v projevu ve spojení s jevem, kdy řečník opakuje slova za sebou v řadě je druhým

studenty nejvíce udávaným nadbytečným slovem. Opakování slov v řadě za sebou si můžeme všimnout z Přepis nahrávky číslo 2. Nejedná se pouze o slovo „že“, ale také „zastáncem“, „feminismu“.

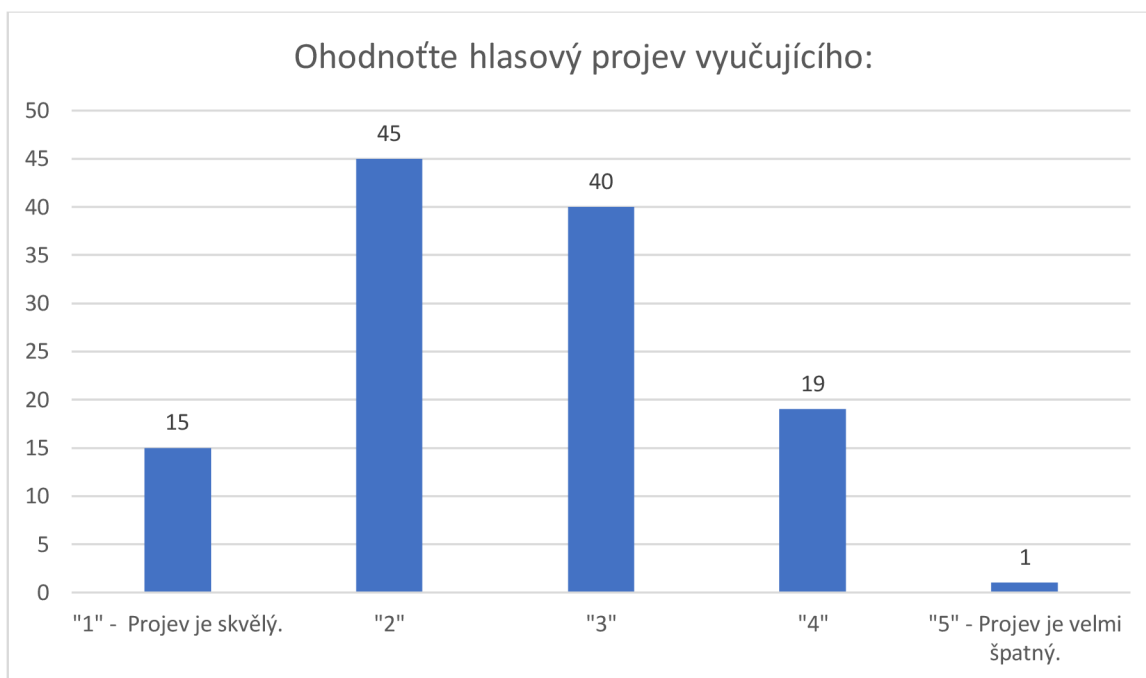
Graf č. 39

Graf č. 40

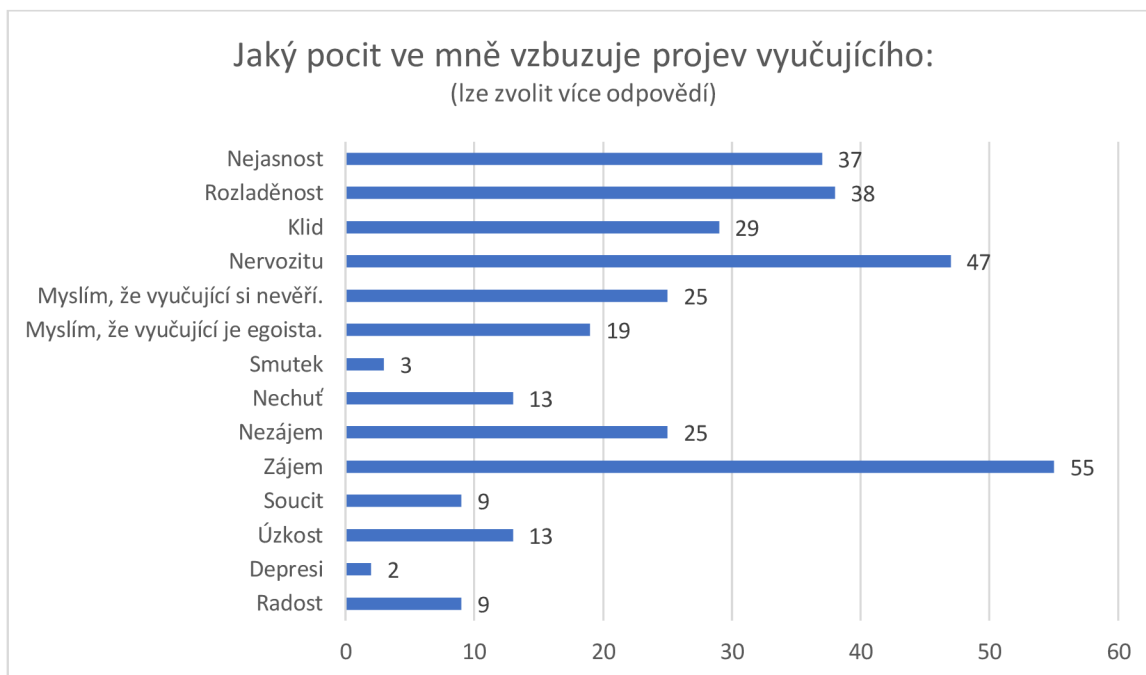
Z odpovědí studentů na otázku, jaká míra jistoty projevu se v případě vyučujícího číslo 2 vyskytuje, nelze určit jednoznačně, zdali je projev jistý více či méně. Největší skupina studentů (26 %) uvádí, že jistota projevu se pohybuje v normálu. Podobně veliké skupiny

studentů (28 a 26 členů) stojí však proti sobě a početnější skupina uvádí jistotu projevu mírně jistější oproti normálu, druhá naopak jistotu projevu považuje za méně jistou. Z aritmetického průměr (3,88) a mediánu 4 však můžeme říci, že jistota projevu je normální. Z hodnocení projevu studenty je patrné, že jistota projevu by byla známkována mezi stupněm 2 a 3 (aritm. prům. 2,48).

Graf č. 41

Celkové hodnocení vyučujícího vystihuje medián 2. Aritmetický průměr (2,55) a také rozřazení žáků v rámci odpovědí však napovídá, že hodnocení kvality projevu se blíží k průměru, tedy že projev je pro žáky spíše obyčejný.

Graf č. 42

Graf zaznamenává pouze odpovědi s četností větší než jedna.

I když z hodnocení projevu nevyplývá, že projev byl špatný, pocity studentů z projevu jsou velmi různé. Pocit zájmu je vyvolán u 46 % studentů. Oproti tomu stojí však skupina či skupiny, u nichž projev vyvolává nervozitu (39 % respondentů), rozladěnost a nejasnost (31 %), čistý pocit nezájmu uvádí 21 % žáků. Zdá se tedy, že z hodnocení u tohoto vyučujícího nelze přímo odhadnout, jaké pocity bude projev žákům vytvářet. Respondenty bychom u tohoto vyučujícího mohli rozdělit do 2 skupin stojících proti sobě, jedna skupina v rámci otázek odpovídá, že projev je spíše lepší oproti projevům běžným, skupina druhá považuje však projev a jeho jednotlivé aspekty za horší.

Pocity respondentů mohou být také velmi ovlivněny zájmem studentů o obsah sdělení. Pocity nejasnosti, nervozity a rozladěnosti by mohla vytvářet také nadbytečná slova, jejichž výskyt v projevu je četný.

3. Komparace projevů ukázkových vyučujících

Z porovnání rychlosti projevů a jejich hodnocení vychází, že první pozorovaný vyučující mluví pomaleji než vyučující druhý (1. medián = 4 = hovor není ani příliš rychlý, ani pomalý; 2. medián = 3 = hovor je spíše rychlejší) studentům však pomalejší projev vyhovuje, to můžeme pozorovat na rozdílu aritmetických průměrů vycházejících z otázky

číslo Rychlost řeči mi vyhovovala: 1. vyučující (1,90) a 2. vyučující (2,48), jehož absolutní hodnota činí 0,58.

Artikulace vyučujících je podle mediánů (4) běžná, pokud se zaměříme na aritmetické průměry, 1. učitel dosahuje hodnoty 3,54, zatímco učitel druhý 4,07. Při zkoumání, do jaké míry je artikulace vyhovující dosahuje první vyučující hodnoty mediánu 2, vyučující druhý hodnoty 3. Rozdíl aritmetických průměrů činí 0,67. Dalo by se tedy říci, že lepší je artikulovat zřetelněji, neboť to má pozitivní vliv na její hodnocení.

Hlasitost prvního vyučujícího můžeme považovat za normální, tato hlasitost vyhovuje studentům více než hlasitost druhého vyučujícího, která je spíše hlasitější. Tento rozdíl můžeme pozorovat z mediánu, který u prvního vyučujícího nabývá hodnoty 2 (hlasitost spíše vyhovuje), zatímco u vyučujícího druhého se dostáváme k hodnotě 3 (studenti si nejsou jisti, zda je hlasitost vyhovující). Rozdíl aritmetických průměrů je roven 0,89.

Změny hlasitosti jsou u vyučujícího číslo jedna také zřetelnější, studenti si jich spíše všimají, u druhého vyučujícího si nejsou příliš jisty, zda změny hlasitosti zaznamenali. Obecně bychom ale mohli říci, že tento jev je pro respondenty špatně identifikovatelný, neboť aritmetický průměr i prvního vyučujícího je 2,5 a vyučujícího číslo dvě je 2,89. Studentům se však líbí více, když zaznamenávají alespoň malé změny, medián u otázky změn hlasitosti prvního pozorovaného vyučujícího je totiž roven 2. U druhého je roven 3 (studenti si nejsou jisti, zda byly změny podle jejich představ či nikoliv).

Čtvrtým nejposuzovanějším kritériem podle studentů je četnost výskytu nadbytečných slov. U druhého vyučujícího (aritm. průměr 2,95) se nadbytečná slova vyskytují více než u vyučujícího prvního (aritm. průměr 3,79). Protože z první části výzkumu můžeme pozorovat malou tendenci k negativnímu hodnocení výskytu těchto slov (aritm. průměr 2,82), můžeme usuzovat, že vliv na konečné hodnocení vyučujícího bude mít tento faktor, protože rozdíl mezi prvním a druhým učitelem není větší než 1, velmi malý.

Pauzy jsou dle 58 % studentů logicky umístěny u prvního vyučujícího logicky správně, převažují pauzy pro doznění myšlenek posluchače. U druhého vyučujícího převažují pauzy na uspořádání myšlenek řečníka a studenti jsou spíše názoru, že pauzy jsou dělány nelogicky. Zůstává však otázkou, již z vyhodnocení ukázky prvního vyučujícího, jestli otázka na funkci pauz má vypovídající hodnotu, neboť se ukázalo, že existuje procento studentů, kteří se domnívají, že vyučující využívá pauzy především pro doznění myšlenek posluchačů a zároveň především pauzy pro urovnání vlastních myšlenek. V rámci délek

pauz docházíme již v první části k závěru, že tento jev není pro studenty důležitý. Studenti si nejsou vědomi, zdali délku pauz posuzují či nikoliv, proto se ani subjektivní hodnocení délky pauz neodrazí ve finálním hodnocení.

Frázování obou vyučujících je běžné (medián 3), rozdíl aritmetických průměrů je přibližně 0,2, což znamená, že v rámci frázování se projevy spíše neliší.

Jistota projevu prvního vyučujícího dosahuje mediánu odpovídajícímu školní známce 1, studenti hodnotí projev vyučujícího, který je spíše jistý (medián 3), velmi kladně. U jistoty projevu druhého učitele si však studenti nejsou jisti, jak by měli odpovídat. Medián dosahuje čísla 4, tedy odpovědi „nevím, zdali je projev jistý či nejistý, je jistý normálně“. Při hodnocení jistoty projevu druhého vyučujícího poté vychází známka 2, ale pokud bychom měli brát v potaz aritmetický průměr (2,48) známka leží na rozmezí hodnot 2 a 3.

Ze souhrnu je patrné, že první vyučující dosahuje kladnějšího hodnocení ve většině z kritérií, hodnota na Likertově stupnici se v mediánu neliší, ovšem aritmetické průměry prvního (1,76) a druhého vyučujícího (2,55) se liší o 0,79 bodu stupnice (1-5). Můžeme tedy konstatovat, že vyučující číslo jedna je kvalitnějším řečníkem než vyučující číslo 2. To potvrzují i pocity, které studenti z projevů mají. Vyučující číslo jedna vzbuzuje v studentech především pocit zájmu o téma a klid. Vyučující číslo dvě vytváří u studentů velké množství pocitů, dochází zde také k rozdělení studentů do skupin, u nichž tvoří projev vyučujícího pocity navzájem se vylučující (klid X nervozita; rozladěnost, nejasnost X zájem). Zatímco u prvního učitele nevznikají skupiny, které by se názorově příliš lišily, u vyučujícího druhého k tomuto rozdělení dochází.

Část třetí

Pomocí Pearsonova korelačního koeficientu a pomocí nástroje „lineární regrese“ programu SPSS je vypočtena korelace jednotlivých otázek a také celkový vliv sady otázek na žákovské hodnocení vyučujícího. Z odpovědí na otázku „Čím je projev vybraného vyučujícího pro vás zajímavý, nebo čím se projev odlišuje od ostatních vyučujících“ vychází poté možné faktory ovlivňující hodnocení projevu vyučujícího studentem.

Do souboru posuzovaných otázek jsou zahrnuty jen otázky ze Sada otázek k druhé části dotazníku s možným numerickým vyjádřením, které se zabývají tím, do jaké míry pozorovaný aspekt studentům vyhovuje.

Statisticky významné korelace

Vycházejme již přímo z porovnání obou výsledných korelací a uveďme nejprve statisticky významné korelace mezi jednotlivými otázkami ze souboru.

Nejvyšší korelaci u obou vzorků (zhruba 0,43) můžeme nalézt mezi otázkou „Artikulace řeči mi vyhovovala.“ a „Rychlost řeči mi vyhovovala.“. Tento vztah je také zřejmý z vyhodnocení části číslo 1, neboť na prvním a druhém místě se vyskytuje právě soustředění na rychlost projevu a artikulaci.

Další významná korelace (hodnota výpočtu z dat pozorovaného vyučujícího číslo 1; hodnota výpočtu z dat pozorovaného vyučujícího číslo 2) vzniká mezi otázkami „Hlasitost hovoru byla vyhovující.“ a „Změny hlasitosti projevu byly podle mých představ.“ (0,30; 0,38) Protože otázky se týkají hlasitosti, jistá závislost těchto jevů mezi sebou je zřejmá. Jistou závislost je možné ale také najít mezi hodnocením artikulace a jistotou projevu (0,3; 0,44). Zřejmá korelace je i mezi otázkou „Rychlost řeči mi vyhovovala.“ a známkováním jistoty projevu (0,43; 0,32). Ukazatel jisté korelace se vyskytuje poté i u dalších kombinací otázek, jedná se však o hodnotu vyšší než 0,3 jen pro jeden ze dvou vzorků, proto tyto korelace nejsou uvedeny. Tendenci nepřímé úměrnosti v rámci korelace můžeme nejzřetelněji nalézt mezi známkováním jistoty projevu a otázkou na výskyt nadbytečných slov v projevu (-0,25; -0,37).

Z 6 otázek dostáváme v porovnání s finálním hodnocením tři korelace vyšší než 0,3. Jedná se na prvním místě o otázku známkující jistotu projevu (0,53; 0,73). Dále o otázku zabývající se rychlostí řeči (0,33; 0,29) a o otázku zaměřenou na artikulaci (0,32; 0,40)

Model Summary				
	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
Model 1	,575 ^a	,331	,295	,56772

a. Predictors: (Constant), nadbytecna_slova, zmeny_hlasitost, hlasitost, rychlost, artikulace, jistota

Obr. č. 4 Výstup z SPSS – vyučující číslo 1

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,749 ^a	,561	,538	,63685
a. Predictors: (Constant), ns2, h2, r2, j2, zh2, a2				

Obr. č. 5 Výstup z SPSS – vyučující číslo 2

Z výstupů, především po zohlednění koeficientu R, na Obr. č. 4 a Obr. č. 5 (jedná o model lineární regrese; R = korelační koeficient v rámci porovnání souboru parametrů vůči závislé proměnné; R Square vyhodnocuje důvěryhodnost modelu; „Adjusted R square je pokusem provést korekci jevu, kdy ve vícenásobné regresi (více vstupních proměnných - regresorů) přidávání dalších (i nerelevantních) proměnných způsobuje nárůst základního koeficientu R-squared.“⁸¹; Std. Error of the Estimate je rovna standartní odchylce) lze usoudit, že sada vybraných otázek má na finální hodnocení velký vliv. Protože vliv těchto parametrů není u obou dvou příkladů konstantní a také důvěryhodnosti modelu nenabývají koeficientů příliš vysokých, můžeme se domnívat, že pro studenty mají na finálním hodnocení vliv u každého vyučujícího jiná kritéria. Z otázky: „Čím je projev vybraného vyučujícího zajímavý.“, ačkoliv nebyl kladen důraz na kladnost či zápornost jevů, vyšly odpovědi především kladné. Z jevů námi zkoumaných byly studenty zmiňovány (uvedme jevy s četností vyšší než 4) jistota projevu (četnost 12) a skvělá artikulace (7). Jevy, které nebyly předmětem výzkumu, jsou: vyučující probuzuje zájem o téma (15); projev je srozumitelný (12); studenti cítí, že vyučující ví, o čem mluví (9). Na dalším místě zmiňme zájem učitele o studenty a dávání prostoru k diskuzi (8), následuje smysl pro humor a plynulost projevu (7), žáci také oceňují, když pedagog do výuky zapojuje své zážitky (6) či vyjadřuje svůj názor na danou problematiku (5); z pohledu češtiny oceňují stručný projev (6) a také projev spisovný.

⁸¹ BOŘIL, Tomáš. *Lineární regrese a korelace [online]*. Tomáš Bořil, 2015 [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: https://fu.ff.cuni.cz/STAT/18_linearni_regrese_korelace.html

Závěr

V práci *Vnímání hlasového projevu učitele žákem* jsem se v teoretické části zaměřil na kapitolu sociální komunikace, popsal jsem lidské poznání a seznámil jsem čtenáře s termíny, které jsou součástí metakomunikace jako je paralingvistika a svrchní tóny. Dále jsem pojednal o modulaci vět, zde jsem popsal melodii, tempo, pauzy a jejich funkce. V rámci hlasové výchovy je nutné znát také řečový aparát, a proto jsem zaměřil poslední část na popis jednotlivých ústrojí, která se na tvorbě hlasu podílejí.

V praktické části jsem zkoumal formou kvantitativního výzkumu, jak žáci vnímají vybrané faktory řeči, kterými jsou hlasitost, změny hlasitosti, artikulace, rychlost projevu, frázování, pauzy a jejich význam, také jistota projevu a nadbytečná slova v projevu. Praktickou část jsem rozčlenil do tří celků. V první se zaměřuji na vnímání daných faktorů žáky obecně. Ve druhém vyhodnocuji z nahrávek dva odlišné projevy vyučujících a v posledním tyto projevy porovnávám. Ve finálním zhodnocení také zohledňuji pocity žáků. V závěrečné části se zabývám souvislostmi odpovědi v rámci daných otázek mezi sebou a také dopadem zvolené sady otázek na finální stupeň hodnocení.

Dovolte mi nyní zhodnotit plnění jednotlivých cílů v rámci praktické části.

Cílem první části bylo seřadit pozorované jevy. To se zdařilo, neboť i když se aritmetické průměry příliš nelišily, bylo možné jejich velikosti seřadit a vytvořit tak pořadí vnímání těchto faktorů. Ačkoliv z vyhodnocení vyplývá, že většina studentů umí rozlišit významy pauz, odpovědi u konkrétní otázky *Odmlky/pauzy*, především u prvního vyučujícího, napovídají, že není zřejmé, zda studenti významy pauz chápou, či zdali je otázka správně formulována. V obecné rovině také studenti příliš neumí zodpovědět otázku, zda jim vadí či nevadí nadbytečná slova. Respondenti také tvoří velkou skupinu (zhruba 27 %), která odpovídá, že neví, jestli se na vnímání zkoumaných jevů zaměřuje. Nezodpovězenou otázkou, která z této části vyvstává je tedy: Co títo studenti v rámci projevu vědomě vnímají a podle jakých kritérií je projev hodnocen?

Ve druhé části jsem si stanovil za cíl vyhodnotit projevy ukázkových vyučujících, komparovat je mezi sebou a zohlednit při hodnocení také pocity žáků. Protože jsem záměrně volil dva odlišné projevy, očekával jsem také rozdíly v hodnocení těchto projevů. To se potvrdilo. Projev prvního vyučujícího se ukázal pro žáky kvalitnější. Překvapením pro mne však bylo, že ve srovnání finálních hodnocení projevů se neprojevil

velký rozdíl hovorů plynoucí z výsledků analýzy jednotlivých otázek. Protože však existují i další faktory, které mohou hodnocení vnímání projevu ovlivnit, je možné, že kdybychom vyučující podrobili bližší analýze (například analýze kvalitativního výzkumu zaměřujícího se na vnímání hlasového projevu učitele žáky), dostali bychom přesný důvod, který stojí za ne příliš velkým rozdílem v hodnoceních.

Z vyhodnocení posledního celku vyplývá, že se žáci neumí zaměřit pouze na projev hlasový a často mají tendence hodnotit obsahovou stránku či chování učitele. Na základě tohoto zjištění vyvstávají následující otázky: Umí žáci oddělit jednotlivé složky komunikace vyučujícího? Jaké jsou obecné priority při vnímání hlasového projevu?

Nejvyšší korelace s hodnocením projevu dosahuje hodnocení jistoty projevu. Jistota projevu je tedy jedním z jevů metakomunikace, který má při hodnocení hlasového projevu významný vliv.

Protože práci jsem omezil pouze na téma hlasového projevu, další možností zkoumání vnímání projevu učitele žáky je zaměřit výzkum na nonverbální projev vyučujících či držení těla učitele. Z pohledu studentů pedagogiky českého jazyka je možné studovat také vnímání ortoepické stránky projevu vyučujícího žáky. Mohla by být zkoumána i otázka: „Jakou formou by měl být výklad veden?“. Semi-formální výklad by totiž mohl být pro studenty bližší, ale je tento způsob výkladu hodnocen kladněji nežli výklad formální?

V poslední řadě bych rád zmínil, že cílem práce bylo zjistit vnímání projevu vyučujícího pouze studenty 4. až 8. ročníku osmiletých gymnázií a všech ročníků gymnázií čtyřletých. Z tohoto důvodu se otevírají také velké možnosti pro komparaci vnímání projevu vyučujícího žáky podle typu střední školy. Budou se výstupy z tohoto výzkumu lišit, nebo je možné při výzkumu dosáhnout výsledků totožných?

Seznam použité literatury:

GREPL, Miroslav a KARLÍK, Petr. *Skladba spisovné češtiny: [vysokošk. učebnice pro stud. filozof. fakult]*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

HARGIE, Owen. *The Handbook of Communication Skills*. 4. vydání. Oxon: Routledge, 2019. ISBN 978-1-315-43613-5.

HAVLOVÁ, Ivana, ŠTEMBERGOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, Šárka a MĚCHUROVÁ, Albína. *Kapitoly z rétoriky*. Praha: Karolinum, 1991.

HÁJKOVÁ, Eva. *Rétorika pro pedagogy*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1990-0.

HÁLA, Bohuslav. *Technika mluveného projevu s hlediska fonetiky*. Praha: SPN, 1958.

Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:28066d70-d51b-11e3-b110-005056827e51>

HÁLA, Bohuslav a SOVÁK, Miloš. *Hlas, řeč, sluch: základní věci z anatomie, fyziologie a hygieny hlasového, mluvicího a sluchového ústrojí, z foniatrie, fonetiky, orthoepie, orthofonie atd.* V Praze: Česká grafická Unie, 1947. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:68354150-293b-11e8-8220-005056827e51>

JUŘÍČKOVÁ, Věra. *Úvod do psychologické teorie*. Opava: Optys, 2009. ISBN 978-80-85819-75-5.

KRAUSS, R. M., & FUSSEL, S. R. (1996). *Social psychological models of interpersonal communication*. In E. T. Higgins & A. W.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988, Členská knihnice (Svoboda). 240 s.

MAŘÍKOVÁ, Marie. *Rétorika: manuál komunikačních dovedností*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2002. ISBN 80-86419-31-2.

MÜLLEROVÁ, Olga, HOFFMANOVÁ, Jana. *Dialog v češtině*. Mnichov: Verlag Otto Sagner, 1999.

MÜLLEROVÁ, Olga a Jiří NEKVAPIL. *Pauzy v mluveném textu*. Slovo a slovesnost [online]. 1986, 47(2), 105-113 [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3096>

NOVÁK, Alexej. Foniatrie a pedaudiologie, 2: *Poruchy hlasu – základy fyziologie hlasu, diagnostika, léčba, redukce a rehabilitace*. Praha: A. Novák, 1996. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d56740be-71b2-4c04-ada1-3db14276d787>

OBEŠLOVÁ, Miluše. *Význam hlasové výchovy při nápravě mluvního hlasu*. Hradec Králové: Tandem ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity Hradec Králové, 2014. ISBN 978-80-86901-28-2.

PETŘÍK, Stanislav. *O hudební stránce středočeské věty =: Über die musikalische Seite des Satzes im Zentralschechischen*. V Praze: Filosofická fakulta university Karlovy, 1938. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8c0f1780-39e9-11e4-a8ab-001018b5eb5c>

PETŘÍKOVÁ, Ludvíka. *Intonace ve spisovné češtině*. Praha: Václav Petr, 1944. Svazky úvah a studií (Václav Petr).

ROD, Aleš. *Likertovo škálování*. E-LOGOS [online]. 2012, 19(1), 1-13 [cit. 2022-03-30]. ISSN 12110442. Dostupné z: doi:10.18267/j.e-logos.327

TOMAN, Jiří. *Jak dobře mluvit*. 3., upravené vyd. Praha: Svoboda, 1981.

VAŇKOVÁ, Irena. *Mlčení a řeč v komunikaci, jazyce a kultuře*. Praha: Institut sociálních vztahů, 1996. ISBN 80-85866-14-5.

VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-387-1.

VYMĚTAL, Jan. *Průvodce úspěšnou komunikací: efektivní komunikace v praxi*. Praha: Grada, 2008. Manažer. s. 116. ISBN 978-80-247-2614-4.

BOŘIL, Tomáš. *Lineární regrese a korelace [online]*. Tomáš Bořil, 2015 [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: https://fu.ff.cuni.cz/STAT/18_linearni_regrese_korelace.html

Přílohy

Příloha

A

—

dotazník

29.03.22 16:14

Vnímání hlasového projevu učitele žáky

Vnímání hlasového projevu učitele žáky

Výzkum se zabývá pohledem žáků na hlasový projev učitele. Co je pro Vás důležité?
Jakých charakteristik hovoru si všímáte?

Snažte se vyjádřit odpověď vlastními slovy, není třeba být příliš odborný.
Vyplnění dotazníku by mělo trvat nejdéle 45 minut

V rámci případných dotazů se mne nebojte kontaktovat na email:
jiri.trnovsky1999@gmail.com

Děkuji za vyplnění.
Jiří Trnovský

*Povinné pole

1. E-mail *

Pozorování charakteristik
projevu.

Zamyslete se, jaké faktory vnímáte záměrně v rámci projevů vyučujících.

Co si představit pod charakteristickými prvky projevu?

<https://drive.google.com/file/d/1ujJfdv1gWZup7-onD2TEA0Q9PkEGQY6S/view?usp=sharing>

2. Při poslechu projevu záměrně vnímám jeho hlasitost. *

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	
Ano.	☐	☐	☐	☐	☐	Ne.

3. Při projevu záměrně vnímám artikulaci vyučujícího. *

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	
Ano.	☐	☐	☐	☐	☐	Ne.

4. Při vnímání projevů se soustředím na jejich rychlost: *

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	
Ano.	☐	☐	☐	☐	☐	Ne.

5. Při vnímání projevů hodnotím délku pauz *

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	
Ano.	☐	☐	☐	☐	☐	Ne.

6. Při vnímání projevů si všímám umístění pauz *

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	
Ano.	☐	☐	☐	☐	☐	Ne.

7. Umím rozlišit významy jednotlivých pauz v projevech. *

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	
Ano.	☐	☐	☐	☐	☐	Ne.

8. Při poslechu projevů hodnotím jejich členění. *

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	
Ano.	☐	☐	☐	☐	☐	Ne.

9. Při poslechu hlasových projevů si všímám nadbytečných slov: *

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	
Ano.	☐	☐	☐	☐	☐	Ne.

10. Do jaké míry Vám nadbytečná slova v hovoru vadí? *

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	
Nevadí mi vůbec.	☐	☐	☐	☐	☐	Vadí mi velmi.

**Ukázkový
vyučující číslo
1**

Sledujte artikulaci, melodii hlasu, tempo a také strukturu řeči v rámci frázování. Zkuste vnímat také dynamiku projevu.

Ukázka číslo 1

<https://drive.google.com/file/d/1vjJfdv1gWZup7-onD2TEA0Q9PkEG0Y6S/view?usp=sharing>

11. Jak byl hovor hlasitý? *

4 - hovor byl hlasitý normálně

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	6	7	
Velmi tišý.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Velmi hlasitý.

12. Hlasitost hovoru byla vyhovující: *

3 - nejsem si úplně jistý

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	
Naprosto souhlasím.	☐	☐	☐	☐	☐	Naprosto nesouhlasím

13. Všiml jsem si změn hlasitosti jednotlivých částí projevu *

3 - nejsem si úplně jistý

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	
Ano	☐	☐	☐	☐	☐	Ne

14. Změny hlasitosti projevu byly podle mých představ. *

3 - nevím

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	
Rozhodně ano.	☐	☐	☐	☐	☐	Rozhodně ne.

15. Artikulace vyučujícího byla: *

4 - artikulace byla běžná

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5 6 7

Velmi přeháněná. Velmi špatná.

16. Artikulace mi v tomto projevu: *

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5

Úplně vyhovuje. Vůbec nevyhovuje.

17. Rychlost řeči mi přišla *

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5 6 7

Velmi rychlá. Velmi pomalá.

18. Rychlost řeči mi vyhovovala *

3 - nevím, toto neumím analyzovat

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5

Ano Ne

19. Odminky / pauzy *

Vyberte hořící se odpovědi.

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Pauzy jsou dělány logicky správně.
- Vyučující využívá především pauz pro urovnání myšlenek posluchačů.
- Vyučující využívá více pauzy fyziologické.
- Fyziologické pauzy a pauzy na doznění myšlenek jsou totožné.
- Pauzy jsou v projevu umístěné nelogicky.
- Vyučující využívá pauzy především pro utřídění vlastních myšlenek.

20. Frázování *

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5
Projev je nerozčleněný. ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Projev je příliš rozčleněný.

21. Nadbytečná slova se v projevu často vyskytují: *

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5
Ano, je jich mnoho. ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Nevyskytují se vůbec.

22. Jakých nadbytečných slov jste si všimli?

23. Projev vyučujícího je: *

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	6	7	
Příliš jistý.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Příliš nejistý.

24. Označte, jak se Vám jistota projevu líbí: *

Použijte školní známkování.

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	
	☐	☐	☐	☐	☐	

25. Ohodnoťte hlasový projev vyučujícího: *

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	
Projev je skvělý.	☐	☐	☐	☐	☐	Projev je velmi špatný.

26. Jaký pocit ve mně vzbuzuje projev vyučujícího: *

Vyberte hodící se možnost, popřípadě dopište možnosti vlastní.

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Radost
- Depresi
- Úzkost
- Soucit
- Zájem
- Nezájem
- Nechuť
- Smutek
- Myslím, že vyučující je egoista.
- Myslím, že vyučující si nevěří.
- Nervozitu
- Klid
- Rozladěnost
- Nejasnost

Jiné: _____

27. Vidíte podobnost projevu tohoto vyučujícího s jinou známou osobou? Pokud ano, komu se projev podobá? *

*Zásobník odpovědí: 1. Tento vyučující se svým projevem nikomu nepodobá; 2. Projev vyučujícího je podobný (např. projevu mého otce/matky/kamaráda...)

Ukázkový vyučující číslo 2

Pusťte si nahrávku a zodpovězte otázky.

Ukázka číslo 2

<https://drive.google.com/file/d/1QaPYCasZlxHAMEJXkRlcwUSNX7KpdUI2/view?usp=sharing>

28. Jak byl hovor hlasitý? *

4 - hovor byl hlasitý normálně

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	6	7	
Velmi tišý.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Velmi hlasitý.

29. Hlasitost hovoru byla vyhovující: *

3 - nejsem si úplně jistý

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	
Naprosto souhlasím.	☐	☐	☐	☐	☐	Naprosto nesouhlasím

30. Všiml jsem si změn hlasitosti jednotlivých částí projevu *

3 - nejsem si úplně jistý

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	
Ano	☐	☐	☐	☐	☐	Ne

31. Změny hlasitosti projevu byly podle mých představ. *

3 - nevím

Označte jen jednu elipsu.

	1	2	3	4	5	
Rozhodně ano.	☐	☐	☐	☐	☐	Rozhodně ne.

32. Artikulace vyučujícího byla: *

4 - artikulace byla běžná

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5 6 7

Velmi přeháněná. Velmi špatná.

33. Artikulace mi v tomto projevu: *

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5

Úplně vyhovuje. Vůbec nevyhovuje.

34. Rychlost řeči mi připadá: *

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5 6 7

Velmi rychlá. Velmi pomalá.

35. Rychlost řeči mi vyhovovala: *

3 - nevím, toto neumím analyzovat

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5

Ano Ne

36. Odmšky / pauzy *

Vyberte hořící se odpovědi.

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Pauzy jsou dělány logicky správně.
- Vyučující využívá především pauz pro urovnání myšlenek posluchačů.
- Vyučující využívá více pauzy fyziologické.
- Fyziologické pauzy a pauzy na doznění myšlenek jsou totožné.
- Pauzy jsou v projevu umístěné nelogicky.
- Vyučující využívá pauzy především pro utřídění vlastních myšlenek.

37. Frázování *

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5

Projev je nerozčleněný. Projev je příliš rozčleněný.

38. Nadbytečná slova se v projevu často vyskytují: *

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5

Ano, je jich mnoho. Nevyskytují se vůbec.

39. Jakých nadbytečných slov jste si všimli?

40. Projev vyučujícího je: *

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5 6 7

Příliš jistý. Příliš nejistý.

41. Označte, jak se Vám jistota projevu líbí: *

Použijte školní známkování.

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5

42. Ohodnoťte hlasový projev vyučujícího: *

Označte jen jednu elipsu.

1 2 3 4 5

Projev je skvělý. Projev je velmi špatný.

43. Jaký pocit ve mně vzbuzuje projev vyučujícího? *

Vyberte hodící se možnost, popřípadě dopište možnosti vlastní.

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Radost
- Depresi
- Úzkost
- Soucit
- Zájem
- Nezájem
- Nechuť
- Smutek
- Myslím, že vyučující je egoista.
- Myslím, že vyučující si nevěří.
- Nervozitu
- Klid
- Rozladěnost
- Nejasnost

Jiné: _____

44. Vidíte podobnost projevu tohoto vyučujícího s jinou známou osobou? Pokud ano, komu se projev podobá? *

**Zásobník odpovědí: 1. Tento vyučující se svým projevem nikomu nepodobá; 2. Projev vyučujícího je podobný (např. projevu mého otce/matky/kamaráda...)*

47. Co se Vám na projevu vyučujícího líbí? *

48. Jaké prvky Vám přijdou v rámci mluvy vybraného učitele rušivé? *
